

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
QURILISH VAZIRLIGI

MIRZO ULUG'BEK nomidagi
SAMARQAND DAVLAT ARXITEKTURA–QURILISH
INSTITUTI

«KASB TA'LIMI VA JISMONIY TARBIYA» KAFEDRASI

“Kasb ta'lim metodikasi”
fanidan

USLUBIY KO'RSATMA

Samarqand-2018

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
QURILISH VAZIRLIGI

MIRZO ULUG'BEK nomidagi
SAMARQAND DAVLAT ARHITEKTURA–QURILISH
INSTITUTI

«KASB TA'LIMI VA JISMONIY TARBIYA» KAFEDRASI

Institutning **ilmiy-uslubiy**
kengashida ko'rib chiqildi va
chop etishga ruxsat berildi.

Ro'yxatga olindi: № _____
“ _____ ” _____ 2019 yil

“TASDIQLAYMAN”
Ilmiy-uslubiy kengash raisi
t. f. n., dotsent **A.Raximov**

“ _____ ” _____ 2019 yil

“KASB TA'LIM METODIKASI”
fanidan

USLUBIY KO'RSATMA

S a m a r q a n d – 2019

UDK.673/ N-11

Mazkur uslubiy ko'rsatma ta'lim oladiga talabalarga amaliy mashg'ulotlar tarqatma material sifatida foydalanuvchilar uchun tuzilgan. Uslubiy ko'rsatma ishchi fan dasturi bo'yicha tuzilgan va shakllantirilgan. Bundan tashqari barcha tarqatma materiallar ilova sifatida joylashtirilgan.

Uslubiy ko'rsatma – kasb ta'lim metodikasi fani bo'yicha o'qiydigan talabalarga mo'ljallagan.

Tuzuvchilar: “Kasb ta'limi va jismoniy tarbiya ” kafedrasida o'qituvchisi
N.Turayeva
“Kasb ta'limi va jismoniy tarbiya” kafedrasida katta
o'qituvchisi **I. Egamov**

Ichki taqrizchi: SamDAQI “Informatika va AT” kafedrasida mudiri
A.Karimov

Tashqi taqrizchi: SamDAQI “Kasb ta'limi va jismoniy tarbiya ” kafedrasida
katta o'qituvchisi **F.Axatov**

“Kasb ta'limi va jismoniy tarbiya ” kafedrasida majlisida (2019 yil «___» fevral № ___ bayonnomasida) va MKQ» fakulteti ilmiy-uslubiy kengashi yig'ilishida (2019 yil «___» mart № ___ bayonnomasida) ko'rib chiqilgan va ma'qullangan.

Nashr belgilari: SamDAQI, qog'oz bichimi A4, buyurtma № , adadi 10 nusxa, hajmi 3.0 bosma taboq.

Кириш

Технология сўзи фанга 1872 йилда кириб келди. У юнонча «техос»- хунар, маҳорат ва «логос» эса таълимот ёки фан деган маънони беради. Қисқача «маҳорат ҳақидаги фан» маъносини англатади. Бугунги кунда айрим кишилар педагогик технология– бу фақат ахборот технологияси билан боғлиқ, ҳамда ўқитиш жараёнида қўлланиши зарур бўлган ТСО, компьютер, масофали ўқиш, ёки турли хил техникалардан фойдаланиш деб ўйлашади. Бу тўғри эмас. Педагогик технологиянинг энг асосий негизи– бу ўқитувчи-тренер ва талаба-ўқувчиларнинг бегиланган мақсаддан кафолатланган натижага ҳамкорликда эришишлари учун танланган технологияларига боғлиқ

«Педагогик технология» ибораси биринчи марта 1970 йилда япон олими Т.Сакамотэ томонидан киритилган. Олимнинг фикрича- педагогик технология (ўқитиш технологияси) ўқитишнинг мақбуллигини таъминловчи йўл-йўриқлар тизими билан боғлиқ билимлар соҳасидир. Профессор Н.Ф.Тализина педагогик технологияни белгиланган ўқув мақсадига эришишнинг оқилона усулларини аниқлашдан иборат,-деб ҳисоблайди. Профессор Н.Сайдахмедовнинг айтишича педагогик технология амалиётга жорий этиш мумкин бўлган маълум педагогик тизимнинг лойиҳаси. Профессор М.Очиловнинг ёзишича педагогик технология тизимли, технологик ёндашувлар асосида таълим шакллари қулайлаштириш, натижасини кафолатлаш ва объектив баҳолаш учун инсон салоҳияти ҳамда техник воситаларнинг ўзаро таъсирини инобатга олиб ўзлаштириш жараёнларида қўлланиладиган методлар ва усуллар мажмуидир. Бу тушунчага ЮНЕСКО томонидан қўйидагича таъриф берилган: педагогик технология-бу таълим шакллари оптималлаштириш мақсадида техник воситалар, инсон салоҳияти ҳамда уларнинг ўзаро таъсирини инобатга олиб, ўқитиш ва билим ўзлаштиришнинг барча жараёнларини аниқлаш, яратиш, уни қўллашнинг тизимли (лойиҳалаштирилган) методи (усули)дир. Педагогик технология таълим-тарбиядан кўзланган мақсадга эришиш учун ўқув жараёнида қўлланиладиган усуллар, воситалар мажмуидир [13. 8; 15. 3]. Педагогик технология эским, янгими қадимдан мавжуд. Бироқ жамият тараққий этган сари маориф олдида ўзининг янгидан-янги ижтимоий буюртмаларини қўйиб борганлиги туфайли, таълим-тарбия жараёни ҳам замонавий илғор методлар, усуллар билан бойиб, янгиланиб боради.

ДАРСНИНГ ТЕХНОЛОГИК ХАРИТАСИ

Ўқитувчи томонидан ҳар бир дарсни яхлит ҳолатда кўра билиш ва уни тасаввур этиш учун бўлажак дарс жараёнини лойиҳалаштириб олиш керак. Бунда ўқитувчига у томонидан бўлажак дарснинг технологик харитасини тузиб олиши катта аҳамиятга эга, чунки дарснинг технологик харитаси ҳар бир мавзу, ҳар бир дарс учун ўқитилаётган предмет, фаннинг хусусиятидан, талаба-ўқувчиларнинг имконияти ва эҳтиёжидан келиб чиққан ҳолда тузилади. Дарснинг технологик харитасини, заводга тупроқ шаклидаги чинни хом ашёни топиб келишдан тайёр пиёлагача бўладиган барча технологик жараёнлар сценарийсига қиёслаш мумкин.

Технологик харитани тузиш осон эмас, чунки бунинг учун ўқитувчи педагогик, психологик, хусусий методика ва ахборот технологияларидан хабардор бўлиши, шунингдек, жуда кўп методлар, усулларни билиши керак бўлади. Ҳар бир дарснинг ранг–баранг, қизиқарли бўлиши аввалдан пухта ўйлаб тузилган дарснинг лойиҳалаштирилган технологик харитасига боғлиқ.

Дарснинг технологик харитасини қандай шаклда тузиш, бу ўқитувчининг тажрибаси, қўйган мақсади ва ихтиёрига боғлиқ. Технологик харита қандай тузилган бўлмасин, унда дарс жараёни яхлит ҳолда акс этган бўлиши ҳамда аниқ белгиланган мақсад, вазифа ва кафолатланган натижа, дарс жараёнини ташкил этишнинг технологияси тўлиқ ўз ифодасини топган бўлиши керак. Технологик хаританинг тузилиши ўқитувчини дарснинг кенгайтирилган конспектини ёзишдан халос этади, чунки бундай харитада дарс жараёнининг барча қирралари ўз аксини топган бўлади.

Куйида касб таълим методика фанидан “Дарсни ташкил этиш ” мавзуси бўйича ўтказиладиган дарснинг олдиндан лойиҳалаштирилган технологик харитасини мисол тариқасида келтирилган:

Технологик хаританинг ўқувчи–талабанинг имконияти, эҳтиёжидан келиб чиққан ҳолда тузилиши, уни шахс сифатида таълимнинг марказига олиб чиқади. Бу эса ўқитишнинг самарадорлигини оширишга имкон яратади.

Ўқитиш жараёнида ўқувчи–талабаларга шахс сифатида қаралиши, турли педагогик технологиялар ҳамда замонавий методларнинг қўлланилиши уларни мустақил, эркин фикрлашга, изланишга, ҳар бир масалага ижодий ёндашиш,

TEKNOLOGIK XARITA

MAVZU	Badiiy soʻz qudrati
MAQSAD	<p>Taʼlimiy: oʻquvchilar soʻz sanʼati haqida va adabiyotning turlari toʻgʻrisida tushuncha hosil qiladilar.</p> <p>Tarbiyaviy: ona-vatanga muhabbat va nafosat tarbiyasini oladilar.</p> <p>Rivojlantiruvchi: ogʻzaki nutqni oʻstiradilar.</p>
DTS	<p>Bilim: adabiyotning sanʼat turlaridan biri ekanligini bilish.</p> <p>Koʻnikma: adabiyotning boshqa sanʼat turlaridan farq qiluvchi xususiyatlarini anglash.</p> <p>Malaka: adabiyot tushunchasini mustaqil sharhlay olish.</p>
OʻQUV JARAYONINING MAZMUNI	<p>1. Badiiy soʻzning qudrati haqida maʼlumot berish.</p> <p>2. Badiiy adabiyotning turlarini bilish.</p> <p>3. Ulugʻ kishilarning adabiyot, soʻz va kitobning ahamiyati toʻgʻrisida aytgan hikmatlaridan bilish.</p>
OʻQUV JARAYONINI AMALGA OSHIRISH TEXNOLOGIYASI	<p>Metod: “Suhbat” texnologiyasi, “Aqliy hujum” metodi.</p> <p>Vosita: darslik, koʻrgazma, yozuvchilarning rasmlari, DVD pleyr, metoplan kartalar.</p> <p>Usul: ogʻzaki nazorat va ifodali oʻqish.</p>
KUTILADIGAN NATIJA (oʻqituvchi va oʻquvchi)	<p>Oʻqituvchi: badiiy soʻzning qudrati, uning turli xil jilolari haqida oʻquvchilarning ongiga singdiradi.</p> <p>Oʻquvchi: adabiyotning soʻz sanʼati ekanligi haqida tushunchaga ega boʻladilar.</p>
KELGUSI REJALAR (oʻqituvchi va oʻquvchi)	<p>Oʻqituvchi: 1. Yangi badiiy asarlar bilan tanishadi.</p> <p>2. Mavzuga oid qoʻshimcha ilmiy qoʻllanmalarni koʻrib chiqadi.</p> <p>Oʻquvchi: 1. Kutubxonadagi badiiy adabiyotlar bilan tanishadi.</p> <p>2. Ulugʻ kishilarning soʻz, adabiyot toʻgʻrisidagi hikmatli soʻzlaridan topib oʻqiydi va oʻrganadi.</p>

masʼuliyatni sezish, ilmiy tadqiqot ishlarini olib boriш, taхlil qiliш, ilmiy adabiyetlardan unumli foydalaniшga, энг асосийси, ўқишга, фанга, педагогик ва ўзи танлаган касбга бўлган қизиқишларини кучайтиради.

Бундай натижага эришиш ўқув жараёнида инновацион ва ахборот технологияларни қўлланилишини тақозо этади. Улар жуда хилма-хил бўлиб, биз улардан баъзилари ҳақида тўхталиб ўтамыз ва уларни ўтказиш тартиби ҳақида услубий

кўрсатма берамиз. Ушбу методик кўрсатмада келтирилган замонавий методлар ёки ўқитишнинг самарасини оширишга ёрдам берувчи технологик тренинглар талаба-ўқувчиларда мантиқий, ақлий, ижодий, танқидий, мустақил фикрлашни шакллантиришга, қобилиятларини ривожлантиришга, рақобатбардош, етук мутахассис бўлишларига ҳамда мутахассисга керакли бўлган касбий фазилатларни тарбиялашга ёрдам беради.

Ушбу методик кўрсатмадан фойдаланувчилар ўқув жараёнини ташкил этиш учун ҳавола этилган технология тренинглари худди шу тартибда ўтказишлари шарт эмас, ҳар қайси ўқитувчи бу теринингларнинг умумий шаклини олган ҳолда ўзларининг дарс технологияларини яратишлари, берилган теринингларнинг тўлиқ ёки уларнинг баъзи бир босқичлари, элементларини ишлатишлари мумкин.

ИНТЕРФАОЛЛИК ВОСИТАЛАРИ

Интерфаол усул нима? Анъанавий таълимда «нимани, қачон ва қаерда» муаммоларига асосий эътибор қаратилган бўлса, замонавий **ҳамкорликка асосланган таълим** технологияларида «қандай қилиб ўргатиш керак?» деган муаммо муҳим ўринни эгаллайди.

Таълим жараёнида ўргатувчи ва ўрганувчилар хиссасининг нисбати инсоният тараққиётининг (цивилизациянинг) турли даврларида турлича бўлган. Бир вақтлар таълим берувчилар етакчи бўлган бўлса, маълум даврларда таълим олувчилар ташаббускор бўлишган ва бундай фаолликларнинг ижобий ва салбий жиҳатлари тадқиқ этилган. Кейинги ўн йилликларда таълим берувчи ва таълим олувчининг ҳамкорликдаги фаолиятига

асосланган таълим технологиялари жадаллик билан ривожланмоқда ва оммалашмоқда. Педагоглар бундай таълим технологияларини «ҳамкорлик педагогикаси» деб аташмоқда. Бундай ҳамкорликка асосланган таълим технологиялари чет эл таълим муассасалари каби ривожланган мамлакатларда кенг қўлланилиб, юқори самарадорликка эришилмоқда. Бундай таълим технологияларидан бири интерфаол ўқитиш методларига асосланган. «Интер» сўзи латинча бўлиб, ўзбекча «оралик», «ўртаси», «ўзаро» каби маъноларни билдиради. Демак, интерфаол таълим технологиялари таълим берувчи билан таълим олувчи ўртасидаги ўзаро фаолликка асосланган ҳамкорлик экан. Табиийки интерфаол таълим технологиялари таълим тизимидаги ўзаро фаол усуллар (методлар)дан таркиб топади.

Ҳамкорликка асосланган, талаба-ўқувчиларнинг фаоллигини оширишга мўлжалланган, талаба-ўқувчиларни бошқаларнинг фикрини эшитиш, тушуниш, ҳурмат қилиш, ўзгалар манфаатлари билан ҳисоблашиш, улардан ўрганиш, уларга ўргатиш, таъсир қила олиш, ўзининг ва бошқаларнинг «мен»лигини сезиш, ҳис қилиш, ўзини бошқариш, фикрини лўнда ва аниқ баён қила олишга ўргатишга қаратилган «интерфаол» ўқитиш усуллари тез суръатлар билан ривожланиб, ижобий самара бермоқда. Интерфаол усуллар гуруҳдаги кичик гуруҳлар ўртасида рақобат муҳитини вужудга келтириб, талаба-ўқувчиларни ҳаракатчанликка бошлаб, руҳлантиради, натижада ўқувчилар ҳамкорликка ўргана бошлайдилар. Ҳар қандай интерфаол усул

тўғри ва мақсадга мувофиқ қўлланилганида ўрганувчиларни муस्ताкил фикрлашга ўргатади.

Интерфаол усулларда муаммоли, ҳаётий вазиятлардан фойдаланиш жуда яхши натижалар беради. Бахсли, муаммоли вазият–инсоннинг фаолияти давридаги фикрлаш натижасига боғлиқ бўлиб қоладиган мураккаб ҳолатга ёки шароитга тушиб қолишидир. Бундай ҳолатда у ҳодиса ёки жараёни қандай изоҳлашни билмайди. Бахсли, муаммоли вазиятлар талаба-ўқувчиларнинг ақлий кучини зўриқтиради, вазиятни ойдинлаштириш учун йўллар қидира бошлайди. Қийинчиликлар билан тўқнашади. Одам муаммо билан юзма-юз (тўқнаш) келгандагина фикрлай бошлайди. Ўзида мавжуд билимлар билан фикрлаб амаллар бажара бошлаб, савиясига мос даражадаги хулосаларга кела бошлайди.

Талаба-ўқувчилар ўзлари бажарган, топшириқларни қандай қилиб бажарганлигини айтиб, тушунтириб бера олишлари лозим. Қандай ўйлагани, фикрлагани ҳақида гапириб бера олишлари керак. Муаммони ҳал қилиш жараёнидаги тушунмай қолган ўринларини ўз сўзлари билан ифодалаб бера олиши, ўргатувчи учун жуда муҳимдир.

Талаба-ўқувчиларни маълумотлар билан фаол ишлашга ўргатувчи усулларни интерактив методлар дейилади.

ВЕРБАЛ МУЛОҚОТ ШАКЛЛАРИ МАЪРУЗАЛАРНИ ФАОЛ УСУЛДА ЎТКАЗИШ

Ҳар қандай юқори савияда ўтказилган маъруза, гарчанд у фактларга бой бўлса ҳам, агар узоқ вақт давом этса, ўқувчи-талабаларнинг эшитиш қобилияти сусаяди ва чарчайди. Шунинг учун янги педагогик технология асосида ташкил этилган маърузалар самарали бўлади.

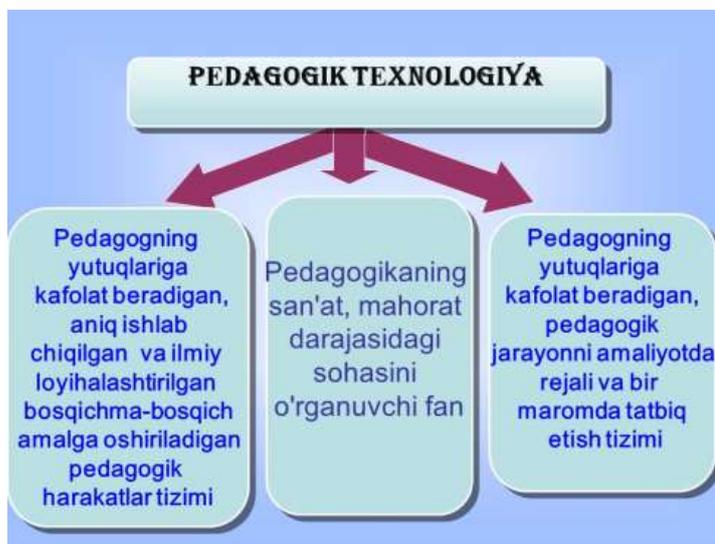
Маърузачи ўз маърузасини бир неча блокларга бўлади. Ҳар блокни 15-20 минут давом эттиради ва ҳар бир блокдан сўнг тўхтаб, савол-жавоб ўтказилади.

Маъруза давомида айрим муаммоларни ўртага ташлайди. Шу вақт оралиғида бу муаммога талаба-ўқувчиларнинг муносабатини аниқлайди, уларнинг фикрларини тинглайди. Ҳар бир фикр билдирувчига имконият яратади. Унинг фикри диққат билан тингланади. Аммо уни танқид остига олмай, бошқаларнинг фикрлари тингланади. Бу ҳолат маърузага нисбатан бўлган муносабатни ижобий томонга ўзгартиради, маърузага бефарқ қарамасликка сабаб бўлади. Талаба-ўқувчиларни суҳбатга тортиш 5 минут давом этади.

Маърузачи талаба-ўқувчиларнинг қизиқиш, интилиш, масъулияти ошиб боришни кузатиб боради. Маърузани давом эттиради ва шу ҳол такрорланади. Шу давр ичида доимо фаол иштирок этувчилар, теран фикр билдирувчилар маърузачининг таянчига айланади.

Маъруза давомида мавзунини секин-аста талаба-ўқувчининг кундалик фаолиятига боғлаш бошланади, аста-секин уларга ҳам қисқа мунозаралар асосида жавоб топилади.

Шу ҳолда кечган маърузаларда талаба-ўқувчилар вақт қандай ўтиб кетганини билмай қоладилар. Маърузанинг яна давом этишини хоҳлаб, бефарқлик ўрнини хушёрлик, ички интилиш, ечим қидириш эгаллайди, ўзлари ҳам ечимни топишда шахсан иштирок этишга ҳисса қўшишга интиладилар.

Бундай маърузалар ҳар икки томоннинг ўзаро фаоллигини оширади. Навбатдаги мунозараларга чорлайди. Талаба-ўқувчилар бундай маърузада иштирок этар эканлар, қолган маърузалар яна давом этишини устози билан яна қачон учрашишларини истаб қоладилар.

НОВЕРБАЛ ВОСИТАЛАР

Новербал воситалари мимика, қўл, гавда ҳаракатлари орқали бирор маъно-мазмунни ифодалаш ёки таъкидлашдан иборат. Новербал воситалар жиддий аҳамиятга эга бўлиб, уларнинг ўрнини бошқа нарса боса олмайди. Инсоннинг ҳар бир ҳаракати маълум маънога эга бўлиб, бу ҳаракатларни турли халқларда турлича тушунилади. Бу ҳаракатларни новербал нутқ деб номлаш қабул қилинган. Новербал нутқ инсоннинг у ёки бу мускуллари ҳаракати, шу жумладан, унинг фикрлаши ҳам ундаги маълум мускуллар ҳаракатидан иборат эканлигини эслатиб ўтиш мақсадга мувофиқ. Бир имо-ишора қилиб қўйишнинг таъсири гапиргандан кўра кучли бўлиши ҳеч кимга сир эмас.

ВИЗУАЛ ВОСИТАЛАР

Визуал (кўргазмали) воситалар педагогик технология жараёнида талаба-ўқувчилар кўз билан кўришлари учун мўлжалланган барча воситаларни ўз ичига олади. Буларга синф доскасидаги ёзув ва бошқа тасвирлар, китоблардаги ёзув ва тасвирлар, тарқатма материаллар, ўқув плакатлари, фото суратлар, тасвирий санъат асарлари, видео, кино тасвирлар, жониворлар, ўсимликлар, табиат объектлари, турли буюмлар ва бошқалар киради.

Кўргазмали воситаларнинг педагогик технологияда қўлланилиши талаба-ўқувчиларга ўргатиш керак бўлган ахборотга тегишли мазмунни турли шакл ва усулларда кўрсатиш орқали тез, аниқ ва тўғри тушунтириш имкониятини беради.

АУДИО ВОСИТАЛАР

Аудио воситалар эшитиш орқали ахборотни ўрганиш, ўзлаштириш имкониятини беради.

Ҳозирда кўпроқ аудиовизуал воситалар, яъни бир вақтда эшитиш ва кўришга хизмат қилувчи воситалар: кино ва бошқа овозли видео тасвирлардан фойдаланилади.

Аслида эса амалиётда мавжуд шароит ва вазиятдан келиб чиққан ҳолда, ижодий ёндашув асосида мавжуд воситалардан комплекс фойдаланиш энг яхши самара бериши мумкин.

ТАБИИЙ ВОСИТАЛАР

Табиий воситаларга педагогик технология жараёнида ўрганиш кўзда тутилган мазмунга тегишли барча табиий нарсалар киради. Булар одам ва жониворлар, ўсимликлар ва табиат, асбоб-ускуналар, буюмлар, машиналар, механизмлар, иншоотлар ва шу кабилардан иборат.

Талаба-ўқувчи ва ўқитувчи учун зарур ўқув анжомлари ҳамда мактаб жиҳозлари педагогик технологиянинг зарур воситалари ҳисобланади.

Умуман педагогик технологиянинг сифати ва самарадорлиги ҳозирги кунда кўп жиҳатдан барча турдаги зарур воситаларнинг сифати ва улардан юқори самарадорлик билан фойдалана билишга боғлиқ.

Бу воситалардан тўғри ва унумли фойдаланиш ўқитувчининг малака, маҳорат, ижодкорлиги, изланувчанлигига боғлиқ [6. 20-23].

ИНТЕРФАОЛ ДАРС ИШЛАНМАСИНИНГ СХЕМАСИ

Майда гуруҳчаларда ишлаш:

1. Турли усуллар ёрдамида гуруҳ майда гуруҳчаларга (4-5 та) ажратилиб, ҳар бир кичик гуруҳ ўзининг бошлиғини сайлайди.
2. Мавзу ва унинг мақсади, асосий муаммоси аниқ қўйилади.
3. Муаммо бўйича қуйидагича фикрлар бўрони ташкил этилади:
 - а). Мустақил равишда дафтарга жавоблар рўйхати тузиш.
 - б). Ўзаро жуфтликда (ёнма-ён ўтирганлар) бир-бирининг тузган рўйхати билан танишиб, қўшимчалар киритиш.

в). Гурухчаларда рўйхатларни умумлаштириш, муҳокама этиш, таҳлил қилиш, синтез қилиш, тоифалаш, умумий битта хулосага келиш.

г). Гурухларнинг сардорлари навбат билан рўйхатларни ўқиб

бериш, такрорланмаган янги фикрлар билан рўйхатларни тўлдириб, доскага ўқитувчи битта умумий фикрлар (тушунчалар) «шода»си тузади. 4. Тузилган «Шода»га ўқитувчи томонидан кўшимчалар киритилади. 5. Ўқитувчи ёрдамида «шода» элементлари шарҳланади ва тоифаларга ажратилади. 6. Мустаҳкамлаш учун тадбир ўтказилиб ва уйга вазифа берилади. 7. Хулоса.

Эслатма: дарсларнинг турларига боғлиқ холда бу дарс ишланмаси ўзгартирилиши мумкин

КИЧИК ГУРУҲЛАРДА ИШЛАШ ХОНАСИНИ КОМПЛЕКТЛАШ ВА ИНТЕРФАОЛ ДАРС

Намуна сифатида келтирилмоқда:

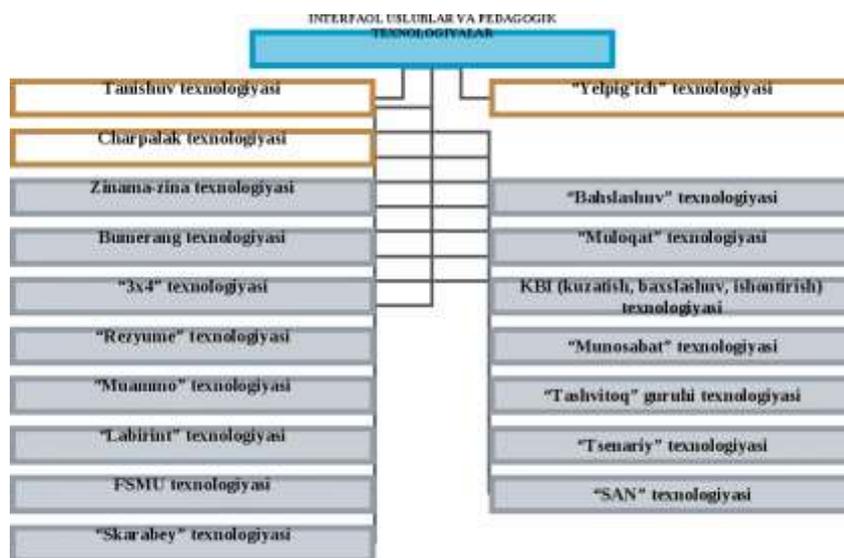
-аудиториянинг доска осилган томонида ўқитишнинг техник воситаларидан фойдаланиш учун махсус экран ёки оппоқ деворда етарли даражада бўш жой бўлиши керак;

-ўқитувчи

столига олди билан тираб бир парта қўйилади. Бундан экспертлар, сардорлар, консультация олишга, уй вазифасини ёки бошқа назоратларини топширишга келган талаба-ўқувчилар билан суҳбатлашишда фойдаланилади;

-хонадаги бошқа ҳар икки парта бир-бирига олди билан тираб қўйилади.

Оқибатда тўрт талаба-ўқувчи бир-бирларига юзма-юз ўтиришадиган, доскага ён томонларидан қарайдиган бўлишадилар. Парталари ёнма-ён турган икки кичик гуруҳ бирлаштирилиб 8 талабадан иборат кичик гуруҳлар ҳосил қилиш мумкин. Бунда ўқитувчи меҳнати икки марта қисқариб, талабаларнинг ҳамкорликда ишлашлари янада

кучаяди. Натижада бутун ўқув йили давомида доимий равишда ҳамкорликда ишлайдиган кичик гуруҳлар шаклланади;

-ҳар бир кичик гуруҳда камида битта яхши ўзлаштирувчи талаба-ўқувчи (сардор, эксперт) бўлиши керак;

-сардорлар бир-бирлари ва ўқитувчи-тренер билан маслаҳатлашишга боришлари учун парталарнинг қулай томонида ўтирганлари маъқул;

-ўқитувчи таклиф этмаган ҳолда унинг хузурига консултация учун фақат бир талабанинг келишига рухсат этилади;

-бундай дарсда бир киши ҳамма учун, ҳамма бир киши учун, ақлий ҳужум, синектика, нима учун каби технологиялардан комплекс фойдаланиш керак;

-янги педагогик технологиялардан ҳар дарсда систематик фойдаланилмас кутилган натижани бермайди;

-ўқитувчи-тренер масала шарти ва ечимини экранга тушириб тушунтиргач, шунга ўхшаш бир хил топшириқни барча кичик гуруҳларга ҳамкорликда бажаришлари таклиф этилади;

-экранга туширилган масала шарти ва ечимини тушунтириш жараёнида ақлий ҳужум, синектика, нима учун каби интерфаол методлардан фойдаланиш қулай ва яхши самара беради. Бунда талаба-ўқувчиларга нотўғри бўлсада ўз фикрларини билдиришлари, кўркмасликлари, ҳар қандай ноўрин фикрларга ҳам танқидий муносабат билдирилмаслиги олдиндан айтилиши керак. Талаба-ўқувчини, умуман болани фикрлашдан тўхтатиш жамият тараққиёти олдига тўсиқ қўйиш билан баробар;

-ўқитувчи талаба-ўқувчилардан навбатдаги дарс мавзусига доир назарий материалларни уйда ўрганиб келишларини қатъий талаб этиши зарур;

-топшириқни бажара олмаган айрим кичик гуруҳ сардорларининг бошқа кичик гуруҳлардан ва ўқитувчи-тренердан ёрдам олишларига рухсат этилади;

-агар битта кичик гуруҳ ишни бажара олмаса, кучли сардорлардан бирининг уларга ёрдам бериши уюштирилади;

-топшириқ бирорта ҳам кичик гуруҳ томонидан бажарилмаса, олдин ўргатилган масала ечими яна экранга чиқарилиб, ўқитувчи-тренер томонидан қайта тушунтирилади. Шу тартибда талаба-ўқувчилар ҳамкорликда мустақил ишлашга ўргатилади;

-сардор суст ўзлаштирувчи шерикларининг ўз имкониятлари даражасида ўқишларига масъул;

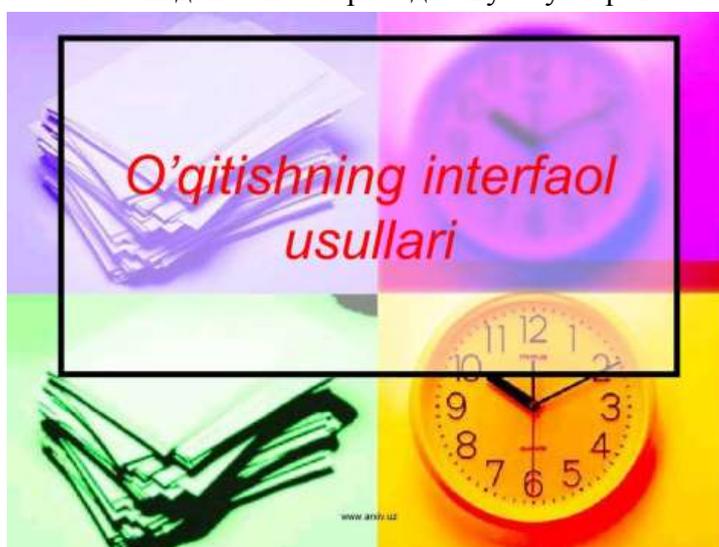
-суст ўзлаштирувчи талаба-ўқувчилар ўқитувчи-тренер ва сардорларнинг доимий эътиборида ва кўмагида бўлишлари, уларнинг ҳар қандай кичик муваффақиятлари рағбатлантирилиши зарур;

-қўйилган топшириқнинг қайси кичик гуруҳ сардори томонидан биринчи бажарилганлиги, қайси сардорнинг бошқа кичик гуруҳлар сардорларига неча марта ёрдам берганлиги белгиланган бир талаба томонидан ёзиб борилади. Бу ёзувлар ва ўқитувчининг шахсий кузатишлари натижалари бўйича кичик гуруҳлар ва сардорлар рағбатлантирилади.

ИНТЕРФАОЛ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН НАМУНАЛАР. АҚЛИЙ ҲУЖУМ МЕТОДИ

Ақлий ҳужум методидан ҳам лекция, ҳам амалий дарсларда фойдаланиш қулай. Бу метод бир зумда аудиториядаги барча ўқувчи-талабаларни қамраб олиб уларни актив ҳолатга келтиради.

Яхлит мавзу, унинг бир қисми

топширади. Барча гуруҳлар шу тарзда савол-жавобдан ўтказилади. Бунда қўйилган саволга тўғри жавоб берган талаба-ўқувчига 3 балл, тўғри қўшимча қилганга 2 балл, тўғри реплика қилганга 1 балл, умуман фикр билдирмаганга 0 балл қўйилади.

4. Ҳар бир гуруҳ мавзу бўйича ўзлари биттадан савол тузиб, унга жавоб беришни бошқа жамоаларга таклиф этади. Тўғри жавоб берган жамоанинг умумий балига 3 балл қўшилиб, бошқаларга 0 балл қўйилади. Ҳеч ким жавоб бера олмаса, саволни тузган жамоанинг ўзи жавоб берса, уларнинг умумий балига 3 балл қўшиб қўйилади.

5. Энди ҳар бир талаба-ўқувчининг баҳолаш учун уларга мавзу бўйича олдиндан тайёрланган тест тарқатилади. Бир гуруҳнинг иш натижаларини бошқа жамоа талаба-ўқувчилари тайёр жавоблар асосида текшириб, ўқитувчи томонидан тақдим этилган шкала бўйича балл қўйилади.

6. Дарс ўқитувчи томонидан талаба-ўқувчилар иштирокида мустаҳкамланади ва умумлаштирилади. Гуруҳлар ва талаба-ўқувчиларга тўпланган баллар эълон қилиниб, рағбатлантириш амалга оширилади. Келгуси дарс учун керак бўладиган топшириқ ва вазифалар шакллантирилади.

Гуруҳ талаба-ўқувчиларининг тайёргарлик даражасига, ўқув материалларнинг ҳажми, осон ёки қийинлигига боғлиқ равишда дарс вақтида етишмовчилик кутилса, тўртинчи босқични ўтказмаслик мумкин.

Мазкур технология бир машғулот давомида ўқув материални чуқур ва яхлит ҳолатда ўрганиш, ижодий тушуниб етиш, эркин эгаллашга йўналтирилган. У турли мазмун ва характерга (муаммоли, мунозарали, турли мазмунли) эга бўлган мавзуларни ўрганишга ярқоқли бўлиб, ўз ичига оғзаки ва ёзма иш шакллари камраб олади ҳамда бир машғулот давомида ҳар бир иштирокчининг турли топшириқларни бажариши, навбат билан ўқувчи-талаба ёки ўқитувчи ролида бўлиши, керакли баллни тўплашига имконият беради, талаба-ўқувчиларни дарс жараёнида, дарсдан ташқарида турли адабиётлар, матнлар билан ишлаш, ўрганилган материални ёдида сақлаб қолиш, сўзлаб бера олиш, фикрини эркин баён эта олиш ҳамда бир дарс давомида барча ўқувчи-талабаларни баҳолай олишга қаратилган.

БУМЕРАНГ ТЕХНОЛОГИЯСИНИ ЎТКАЗИШ БОСҚИЧЛАРИ

1 – БОСҚИЧ

- Тренинг тингловчилари 4–5 кишидан иборат кичик гуруҳларга бўлинади;

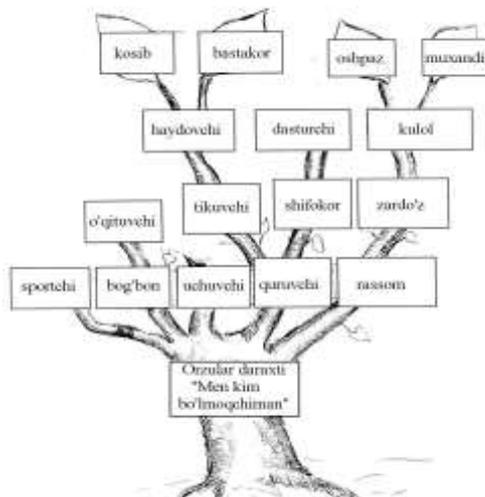
- ўқитувчи ҳар бир гуруҳ ва унинг ҳар бир аъзосига мустақил ўрганиш, фикрлаш ва ёдда сақлаб қолиш учун алоҳида-алоҳида аниқ ёзма тарқатма материал беради. Уларнинг сони гуруҳлар ва тингловчилар сонига боғлиқ. Агар 4 та кичик гуруҳ бўлса, у ҳолда умумий мавзу 4 та кичик матнларга бўлиниб ҳар бир гуруҳга берилади;

- фаолият самарали бўлиши учун ҳар бир гуруҳга берилган текстдан ҳар бир тингловчига берилади. Шундай қилиб, 4 та гуруҳ умумий мавзу асосида 4 хил матнга, ҳар бир тингловчи эса ўз гуруҳига тушган матнга эга бўлади.

2 –

БОСҚИЧ

- гуруҳларга берилган матни гуруҳ аъзолари якка тартибда алоҳида ўрганишлари, текстни эслаб қолишлари, кейин эса керак бўлса бошқаларга ёки ўқитувчига гапириб беришлари, иложи борича текстни ўзлаштириб олишлари кераклигини ўқитувчи уқтиради ва тайёргарлик учун матни катта ёки кичиклигига қараб 10-15 дақиқача вақт беради. Ўзи эса гуруҳ ва тингловчиларнинг иш фаолиятини кузатади.

3- БОСҚИЧ

-ўқитувчи олдиндан тайёрлаб қўйилган рақамлар ёзилган кичик қоғозлар билан ҳар бир гуруҳ ёнига келиб гуруҳ аъзоларидан ушбу қоғозлардан биттадан рақам тортиб олишларини сўрайди (қоғозлар сони гуруҳдаги тингловчилар сонига боғлиқ, масалан гуруҳда 5 киши бўлса, қоғоздаги рақамлар 1,2,3,4,5, этиб тайёрланади, агар 4та бўлса 1дан 4гача ва ҳоказо.). Кичик гуруҳлардаги барча тингловчилар рақамлар ёзилган қоғоздан олишлари керак. Нечта гуруҳ бўлса, шунча гуруҳ аъзолари сонига қараб рақамлар ёзилган қоғозлар тайёрланади.

Тренер рақамлар бўйича тингловчилардан янги гуруҳлар тузишларини сўрайди. Масалан, ҳаммада 1-рақамини олганлар битта янги гуруҳ, 2-рақамлилар иккинчи, 3-рақамлилар учинчи гуруҳни, 4- рақамлилар тўртинчи гуруҳни, 5- рақамлилар бешинчи гуруҳни ташкил этишларини сўрайди. Гуруҳ аъзолари янги гуруҳга ўзлари билан ўрганган матнларини ҳам олиб ўтишадилар.

4 – БОСҚИЧ

- рақамлар бўйича янги гуруҳлар тузилганда ҳар бир янги гуруҳда аввалги гуруҳлардан биттадан вакиллар ўз–ўзидан тўпланиб қолади, яъни 4 хил матн ўрганилган бўлса, бу янги гуруҳда ҳар биттасидан биттадан вакил тўпланади, умумий мавзу бўйича 4 тингловчи ва 4 хил матн тўпланади.

5 – БОСҚИЧ

- янги тузилган гуруҳнинг ҳар бир аъзоси энди ўзига 2 та вазифа, яъни ўқитувчи ва ўқувчи вазифасини олади ва қуйидагича фаолият кўрсатади:

-ўқитувчи (ўргатувчи) сифатида, ўзи аввал ўрганган материални гапириб беради, ўзи мустақил ўрганган материалнинг асосий жойларига барчанинг диққатини жалб қилади, бошқа гуруҳ аъзоларининг тушуниш ва ўзлаштириш қобилиятларини текширади.

-ўқувчи сифатида, гуруҳ аъзоларининг навбатма–навбат сўзлаб, тушунтираётган, гапираётган матнларини эшитади, таҳлил қилади, фикрлайди ва ёдда сақлаб қолишга ҳаракат қилади.

- ўқитувчи эса уларга ўз текстларини фақат сўзлаб беришлари кераклигини уқтиради ва бунга 20 дақиқача вақт беради (матн ҳажмига ва умумий мавзунинг қийин, осонлигига қараб вақт ажратилади).

Бу босқичда тренинг бошланишида тарқатилган барча материал тингловчилар томонидан ўзлаштирилган ҳисобланади.

6 – БОСҚИЧ

-гуруҳдагилар бир–бирларига ўз матнларини гапириб бериб, барчалари ушбу матнларни билиб олишгач, ўқитувчи ўрганилган материал гуруҳ аъзолари томонидан қанчалик ўзлаштириб олганини текшириб кўриш учун ҳар бир гуруҳ аъзоларининг бир–бирларига ўз матнларидан келиб чиққан ҳолда саволлар беришлари мумкинлигини тушунтиради. Шундай қилиб, гуруҳ ичида ички назорат, яъни савол–жавоб орқали ўтказилади. Бу эса гуруҳдаги тингловчиларни бир–бирларига сўзлаб берган материалларини бошқалар томонидан ўзлаштирилганлик даражасини аниқлашга,ўзининг билимини янада мустаҳкамлашига ёрдам беради.

7 – БОСҚИЧ

- ўқитувчи барча тингловчиларни яна қайтадан аввалги жойларига қайтишларини сўрайди, яъни талаба-ўқувчилар яна машғулот бошланишидаги гуруҳларига қайтадилар.

8 – БОСҚИЧ

- ўқитувчи аудиториядаги тингловчиларнинг барчаси ҳаммага тарқатилган ёзма материаллар билан таниш эканликлари, улар ҳақида тўлиқ маълумотга эга бўлганликларини ҳисобга олган ҳолда, ҳар бир талаба-ўқувчидан ўрганилган материални сўраши мумкинлигини айтади.

9 – БОСҚИЧ

- тингловчиларга тарқатилган ўқув материалнинг улар томонидан қай даражада ўзлаштирилганлигини аниқлаш мақсадида ўқитувчи талаба-ўқувчиларнинг назорат саволларига берган жавобларини рейтинг баллари орқали баҳолашни тушунтиради, масалан, саволларга берилган жавоблар— агар тўлиқ жавоб бўлса – 3 балл, қўшимча қилинса – 2 балл, ўтирган жойдан лукма ташланса – 1 балл, жавоб берилмаса – 0 балл қўйилиши белгиланади.

Баҳо системасида - тўлиқ жавоб учун 5 баҳо, қўшимча учун 4 баҳо, лукма ташланса 3 баҳо, жавоб бермаса 2 баҳо, умуман иштирок этмаса 1 баҳо қўйишни белгилаш мумкин.

Гуруҳ аъзоларининг жавобларини юқорида кўрсатилган тартибда баҳолаш, балларни қўйиб бориш, умумлаштириш учун ҳар бир гуруҳ ўзига гуруҳ қатнашчиларидан бирини “ҳисобчи” этиб тайинлаши мумкин (“ҳисобчи” ҳам даврада бўлаётган савол-жавоблар мулоқотида иштирок этади).

10 – БОСҚИЧ

- ўқитувчи тарқатма материаллар асосида тузилган саволлар (5–6 та) билан талаба-ўқувчиларга мурожаат қилади (саволлар иложи борича ҳамма матнларга тегишли бўлгани маъқул, шунингдек, ўқитувчи аудиториядаги барча ўқувчи-талабаларни жавоб бериш учун қамраб олишга ҳаракат қилади).

Белгиланган саволларга жавоб бериш тугагач, ўқитувчи доскага гуруҳлар томонидан тўпланган балларни ёзади ва машғулотнинг кейинги босқичига ўтади.

11 – БОСҚИЧ

-ўқитувчи ҳар бир гуруҳни ўз ёзма материалларининг мазмунидан келиб чиққан ҳолда биттадан савол тайёрлашлари кераклигини айтади ва гуруҳларга савол тузишлари учун 5 – 7 дақиқа вақт ажратади.

12 – БОСҚИЧ

-гуруҳлар бир–бирларига саволлар берадилар, гуруҳлардаги “ҳисобчилар” эса гуруҳ аъзоларининг жавобларини юқорида белгиланган тартибда баҳолаб борадилар. Жавоблар тўғри бўлса, савол берган гуруҳ жавобни тўлдирмайди.

13 – БОСҚИЧ

-ўқитувчи гуруҳ аъзолари тўплаган балларни яна бир марта доскага ёзади ва тўпланган баллар (баҳолар)нинг умумий қийматини аниқлайди. Тўпланган баллар (баҳолар)нинг умумий қиймати барча гуруҳ аъзоларига тенг бўлинади (келишганлик асосида).

Изоҳ: агар тўпланган балларни гуруҳ аъзоларига тенг бўлишда ўқувчи–талабалар томонидан норозилик бўлса, яъни баъзи гуруҳ аъзолари гуруҳнинг фаолиятида фаол иштирок этиб, умумий жамоавий фаолиятда пасив бўлган бўлишса, ёки умуман иштирок этмаган, қизиқмаган бўлишса, бундай ҳолатда вазиятни ечишни гуруҳ аъзоларига юклатилади. Гуруҳнинг ечими тўғри ҳисобланади, ёки ўқитувчи ўз фикрини билдириши мумкин, чунки у дарс жараёнида ўқувчи–талабаларнинг жавоблари, фаол ёки пасивликларини кузатиб боради.

Умуман олганда, агар ўқувчи–талаба фаоллик кўрсатмаган, ёки савол – жавобларда иштирок этмаган бўлса ҳам унинг шу дарс жараёнида бирон нарсани эслаб қолиб ўзлаштирганини ҳисобга олган ҳолда унга энг кичик балл берилиши мумкин. Бу ўқувчи–талабани кейинчалик шу шаклдаги дарсларда фаолроқ бўлишга ундайди. Юқоридаги каби вазият вужудга келса унинг ечимини ҳар бир ўқитувчи шароитга қараб ўзи ҳал этиши ёки гуруҳ, жамоага ташлаши мумкин.

Баъзида гуруҳнинг “ҳисобчилари” балларни қўйишда ноаниқлик ёки қўшиб ёзишлари мумкин, натижада, баъзи гуруҳларнинг умумий тўпланган баллари бошқа гуруҳларникидан жуда кам фарқ қилиши мумкин. Ўқувчи-талабаларнинг ҳаққоний баҳоланишлари уларнинг танланган “ҳисобчи”ларига боғлиқ эканлигини ўқитувчи олдиндан эслатиб ўтади. Агар умумий тўпланган балларни гуруҳ аъзоларига тақсимлаганда шу машғулот учун белгиланган максимал баллдан ортиб кетган бўлса, у ҳолда шу машғулот учун керакли баллни олиб қолиб, ортиқчасини кейинги машғулотларга ёки якуний назоратга ўтказиш мумкин.

14-БОСҚИЧ.

-ҳар бир талаба-ўқувчига баллар қўйилгач ўқитувчи машғулотга яқун ясайди. Ҳуқувчи-талабаларнинг фаолиятига баҳо беради, берилган жавобларга ўз фикрини билдиради ва қуйидаги саволлар билан уларга муурожаат қилади:

-бугунги машғулотдан нималарни билиб олдингиз?

-нималарга ўргандингиз?

-нималар сиз учун янгилик бўлди?

-яна нималарни билишни истар эдингиз?

15-БОСҚИЧ.

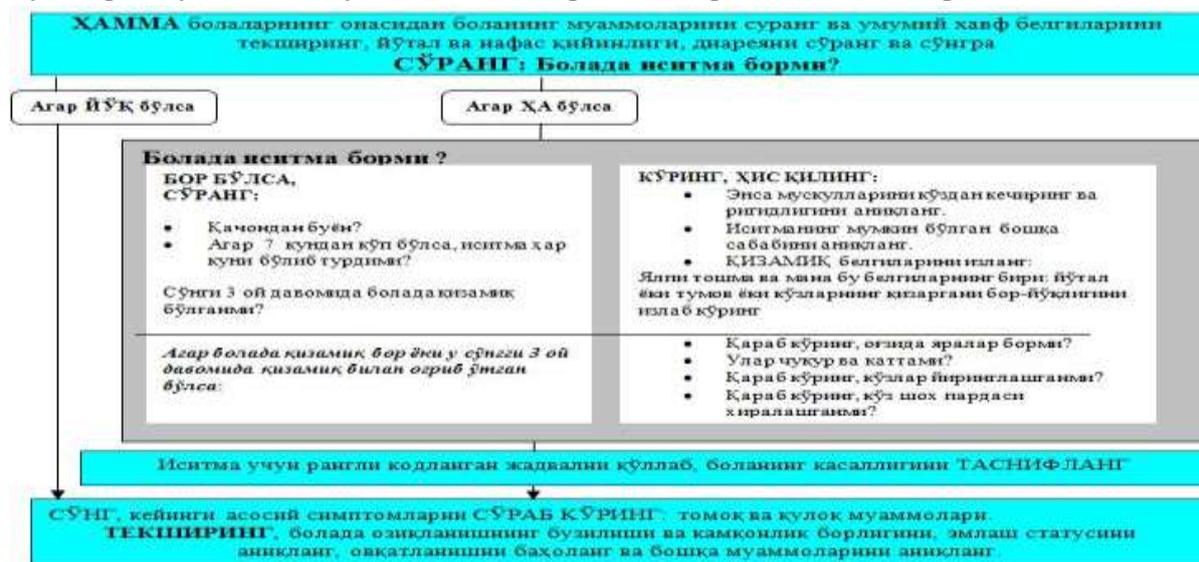
Ўқитувчи ҳуқувчи-талабаларнинг жавобларини диққат билан тинглаб уларга миннатдорчилик билдиради ва дарсни яқунлайди.

МУЛОҚОТ ТРЕНИНГИ

Ушбу тренинг ҳуқувчи-талабаларда дарс жараёнида мустақил фикрлашга, ўз фикрини эркин ҳолда баён эта олишга ҳамда уларда баҳслашиш маданиятини тарбиялашга қаратилган бўлиб, одатда бундай машғулот тингловчиларни кичик гуруҳларга бўлган ҳолда ўтказилади.

МУЛОҚОТ ТРЕНИНГНИ ЎТКАЗИШ БОСҚИЧЛАРИ

Ўқитувчи машғулотни бошлашдан аввал тингловчиларни мулоқот, баҳс-мунозарани ўтказишга қўйилган талаблар, қоидалар билан таништиради

1-БОСҚИЧ.

-ўқитувчи ишни ўтказиладиган мулоқотнинг мавзусини аниқлашдан бошлайди, масалан, «Сиз қайси маданият тарафдорисиз: «Шарқ ёки Европа?». Шу мавзунини ўртага ташлаб тингловчилардан Шарқ маданияти ва Европа маданияти тарафдорларини аниқлаб олади. Уларни шу тартибда гуруҳларга бўлади.

2-БОСҚИЧ.

-ҳар бир гуруҳдаги тингловчилар ўз мавзулари бўйича керакли материаллар, далиллар, мисоллар, аниқ фикрлар, ўз фикрини тасдиқловчи кўргазмали материаллар, имкони бўлса видеофильм, мақолалар, мутафаккир ва олимларнинг сўзлари ва бошқаларни тайёрлайдилар. Гуруҳдан бир кишини ҳимоя учун танлайдилар, қолганлар эса ўз фикрларини қўшимча қилишлари мумкин. Ўқитувчи гуруҳ талабаларининг тайёргарлик кўриш имкониятларини ҳисобга олган ҳолда вақт беради.

3-БОСҚИЧ.

-гуруҳлар ҳимояга тайёр бўлгач ўқитувчи гуруҳларнинг бирига ҳимоя учун сўз беради (ҳимояга чиқиш ихтиёрий равишда бўлиши мумкин). Гуруҳ вакили гуруҳ

номидан сўзга чиқиб уларга берилган мавзуни тайёрланган материаллар, далиллар асосида ҳимоя қилишга киришади. Гуруҳ вакили сўзини тугатгач, гуруҳнинг қолган аъзолари қўшимча фикрлар билдиришлари мумкин.

4-БОСҚИЧ.

-машғулотнинг 3-босқичидаги каби бу босқичда ҳам ўқитувчи навбатдаги гуруҳ вакилига ҳимоя учун сўз беради. Иккинчи гуруҳ ҳам биринчи гуруҳ каби ўз мавзуси бўйича ҳимоя қилади. Ҳимоя тугагач, ўқитувчи машғулотнинг кейинги босқичига ўтади. Ҳар иккала ҳимоя вақтида ўқитувчи иложи борича ўз фикр ва мулоҳазасини билдирмасликка, савол бермасликка ҳаракат қилади, ҳеч қайси гуруҳга ён босмаган ҳолда мулоқотни бошқаради, гуруҳ ҳимояси вақтида тартиб сақланишига ва мулоқотни ўтказишга қўйилган талаб, қоидаларнинг тўлиқ бажарилишига эришишга ҳаракат қилади. Бу босқичда, асосан, икки гуруҳ эркин, мустақил фаолият кўрсатишлари керак бўлади.

5-БОСҚИЧ.

-гуруҳлар бир-бирларига савол беришни бошлайдилар. Гуруҳлар томонидан бериладиган саволлар улар ҳимояси вақтида айtilган далиллар, мисоллар, фикрларни янада ойдинлаштириш мақсадида, шунингдек, ўз гуруҳларининг фикрларини янада таъкидлаб, исботлаб, қолганларни ҳам шу фикрга қўшилишларига даъват қилиш учун берилиши мумкин. Тингловчилар эркин ҳолда ўзларининг чиқишлари билан барчага таъсир кўрсатишга, ўз фикрларини маъқуллашга ҳаракат қиладилар. Ўқитувчи бундай ҳолатга шароит, имконият яратади, яъни у баҳс-мунозарани самимийлик билан бошқаради.

6-БОСҚИЧ.

-ўқитувчи ҳар икки томоннинг бир-бирларига саволлари, айтадиган фикрлари, маъқуллайдиган сўзлари тугагач, ҳар икки гуруҳ томонидан айtilган фикрларни умумлаштиради ва ўзининг бу масала ҳақидаги фикр ва мулоҳазасини баён этади ва гуруҳ тингловчилари томонидан тушган саволларга керакли жавобларни беришга ҳаракат қилади.

Машғулот охирида ўқитувчи ҳар иккала гуруҳнинг машғулот жараёнидаги фаолиятларини таҳлил этиб, уларга миннатдорчилик билдиради ва машғулотни якунлайди. Ушбу тренингнинг давомийлиги шароитга қараб белгиланади.

ФСМУ ТЕХНОЛОГИЯСИ

Ушбу технология мунозарали масалаларни ҳал этишда, баҳс мунозаралар ўтказишда ёки ўқув-семинари якунида (тингловчиларнинг ўқув семинари ҳақида фикрларини билиш мақсадида), ёки ўқув режаси асосида бирон бўлим ўрганиб

бўлингач қўлланилиши мумкин, чунки бу технология тингловчиларни ўз фикрини ҳимоя қилишга, эркин фикрлаш ва ўз фикрини бошқаларга ўтказишга, очик ҳолда баҳслашишга, шу билан бир қаторда ўқувчи-талабаларни ўқув жараёнида эгаллаган билимларини таҳлил этишга, қай даражада эгаллаганликларини баҳолашга ҳамда тингловчиларни баҳслашиш маданиятига ўргатади.

ФСМУ ТЕХНОЛОГИЯСИ

(Ф) – Фикрингизни баён этинг;

(С) – Фикрингиз баёнига бирон сабаб кўрсатинг;

(М) – Кўрсатилган сабабни тушунтирувчи (исботловчи) мисол келтиринг;
(У) – Фикрингизни умумлаштиринг.

БЛИЦ-СЎРОВ ТЕХНОЛОГИЯСИ

Блиц- педагогикада тезкор, бир зумлик маъносида ишлатилади.

Бу технологияда талаба-ўқувчиларга ўрганилган бутун мавзу ёки унинг маълум қисмининг асосий тушунчалари ва таянч иборалари бўйича тузилган саволларга жавоб (оғзаки, ёзма, бирор жадвал ёки диаграмма кўринишида) беришлари таклиф этилади. Масалан, генетика фанидан ўтилган

«Хужайра тузилиши» мавзусининг охирида қуйидаги саволлар бўйича блиц-суров ўтказиш мумкин:

1. Хужайранинг ирсиятда қандай аҳамияти бор?
2. Хужайранинг шакли ва ўлчами қандай бўлиши мумкин?
3. Хужайранинг химиявий таркиби қандай моддалардан ташкил топган?
4. Хужайра органолари ва уларнинг вазифалари нималардан иборат?

БЛИЦ – ЎЙИН ТЕХНОЛОГИЯСИ

Ушбу технология ўқувчи–талабаларни ҳаракатлар кетма–кетлигини тўғри ташкил этишга, мантиқий фикрлашга, ўрганаётган предмети асосида кўп, хилма–хил фикрлардан, маълумотлардан кераклигини танлаб олишни ўргатишга қаратилган. Ушбу технология давомида ўқувчи–талабалар ўзларининг мустақил фикрларини бошқаларга ўтказиш оладилар, чунки бу технология шунга тўлиқ шароит яратиш беради.

“БЛИЦ – ЎЙИН” ТЕХНОЛОГИЯСИНИ ЎТКАЗИШ БОСҚИЧЛАРИ

1 – БОСҚИЧ

- ўқитувчи ушбу тренинг бир неча босқичда ўтказилиши ҳақида тингловчиларга (талаба-ўқувчиларга) тушунча беради. Ҳар босқичдаги вазифани бажаришга аниқ вақт берилиши, тингловчилар эса шу вақтдан унумли фойдаланишлари кераклиги ҳақида уларни огоҳлантиради;

- ўқитувчи ҳамма тингловчиларга алоҳида – алоҳида тарқатма материал беради ва тингловчилардан ушбу материални синчиклаб ўрганишларини сўрайди;

- ўқитувчи тарқатма материал мазмуни ва бажариладиган вазифани тушунтиради, яъни тарқатма материалда берилган 13 та ҳаракатнинг кетма – кетлигини тўғри белгилаш кераклиги, белгини эса қоғозда алоҳида ажратилган бўлимга рақамлар билан белгилаш кераклигини тушунтиради;

- қўйилган вазифа аввал якка тартибда бажарилишини айтади.

2 – БОСҚИЧ

-ўқитувчи биринчи берилган вазифани ҳар бир тингловчи томонидан якка тартибда бажарилишини кузатади, қийналганларга ёрдам беради, ёки қайтадан тушунтиради;

- ҳар бир тингловчи тарқатма материалдаги “ЯККА БАҲО” бўлимига шу ерда берилган ҳаракатлардан ўзининг шахсий фикри асосида мантиқий кетма–кетлигини рақамлар билан белгилаб чиқади, яъни берилган 13 ҳаракатдан, унинг фикрича қайси бири, биринчи бўлиши, қайси бири эса иккинчи бўлишини ва ҳоказо. Бу вазифани бажаришга 10 дақиқа вақт беради.

3 – БОСҚИЧ

ТАЪЛИМ МЕТОДЛАРИ

таълим берувчи ва таълим олувчининг муайян мақсадга қаратилган биргаликдаги фаолиятини ташкил қилишнинг тартибга солинган йўллар йиғиндиси.

6

- ўқитувчи тингловчилардан 3 кишидан иборат кичик гуруҳлар ташкил этишларини сўрайди. 3 кишилик гуруҳлар тингловчиларнинг хоҳишларига қараб ёки рақамлар бўйича ташкил этилиши мумкин;

https://slayd.arxiv.uz/uploads/download/posts/2016-10/1476442865_slayd6.jpg

- кичик гуруҳлардаги тингловчиларнинг ҳар бири ўз қоғозидаги якка баҳо бўлимида белгиланган ҳаракатлар кетма–кетлиги билан бир–бирларини таништирадилар, кейин 3 кишида уч хил бўлган кетма–кетликни биргалашиб, бир–бирлари билан тортишиб, баҳслашиб, бир–бирларига таъсир ўтказиб, ўз фикрларига ишонтириб келишган ҳолда бир муқимга келиб уларга тарқатилган қоғоздаги “ГУРУҲ БАҲОСИ” бўлимига рақамлар билан белгилаб чиқади.

- ўқитувчи кичик гуруҳдаги тортишувларда иштирок этмайди, фақат кичик гуруҳлар ва ҳар бир тингловчи фаолиятини кузатади. Бу вазифани бажариш учун 20 дақиқа вақт берилади.

4 – БОСҚИЧ

Барча кичик гуруҳлар ўз ишларини тугатгач, ўқитувчи ҳаракатлар кетма–кетлиги бўйича тўғри жавобни беради, яъни тингловчилардан уларга тарқатилган қоғозлардан “ТЎҒРИ ЖАВОБ” бўлимини топиши ва унга ўқитувчи томонидан айtilган ҳаракатлар кетма–кетлигининг рақамларини ёзишни сўрайди.

5 – БОСҚИЧ

ТАЪЛИМ МЕТОДЛАРИ

7

Ўқитувчи “ТЎҒРИ ЖАВОБ” бўлимида берилган рақамлардан “ЯККА БАҲО” бўлимида берилган рақамларни (ёки аксинча), яъни каттадан – кичикни айирган ҳолда “ЯККА ХАТО” бўлимига чиққан фарқни ёзишни сўрайди. “ЯККА БАҲО” бўлимидаги сонларни юқоридан пастга қараб қўшиб чиқиб умумийсини ҳисоблашлари кераклигини уқтиради.

6 – БОСҚИЧ

- худди шу тартибда “ТЎҒРИ ЖАВОБ” ва “ГУРУҲ БАҲОСИ” ўртасидаги фарқ каттадан – кичикни айириш орқали бажарилади, чиқарилган фарқлар сони “ГУРУҲ ХАТОСИ” бўлимига ёзилиб, юқоридан пастга қараб қўшилади ва умумий сон келтириб чиқарилади.

7 – БОСҚИЧ

- Ўқитувчи якка ва гуруҳ хатоларининг умумий миқдори (сони) бўйича тушунча бериб, уларни алоҳида–алоҳида шарҳлаб беради.

“ЯККА ХАТО” бўлимидаги умумий сонларнинг шарҳи:

Агар якка хатолар сони 30 гача бўлса, бундай тингловчиларда ташкилотчилик, конструктивлик қобилияти етарли, улар мустақил равишда ҳар бир ишни ташкил эта оладилар, турли шароитлардаги ҳаракатлар вақтида мантиқли уларнинг кетма–кетлигини ташкил эта оладилар.

Агар якка хатолар сони 30 дан 40 гача бўлса, бундай тингловчиларда ташкилотчилик қобилияти етарли эмас, бирон бир ишни ёки фаолиятни ташкил этишларида қийналадилар ёки пала–партишликка йўл қўядилар. Шунинг учун улар алоҳида курсларда ўқишлари ёки мантиқий фикрлашга ўрганишлари керак бўлади.

Агар хатолар сон 40 дан юқори бўлса, бундай тингловчиларда ташкилотчилик, мантиқий фикрлаш қобилияти етарли эмас, улар ўз устларида ишлашлари керак бўлади ёки махсус тренинглар курсларида ўқишларига тўғри келади.

“ГУРУҲ ХАТОСИ” бўлимидаги умумий сонларнинг шарҳи:

- Агар хатолар сони 30 гача бўлса, бу гуруҳлардаги тингловчилар бир–бирларини тушунишга ҳаракат қилганлар, бир–бирларини ишонтира олганлар ва натижада бир хил натижага эришганлар. Демак, гуруҳда самимий муносабат ўрнатилган, фикрлар бир жойдан чиққан.

- Агар гуруҳнинг хатолар сони 30 дан 40 гача бўлса, бу гуруҳда тингловчиларнинг бир муқимга келишлари қийин бўлган, тортишувлар юзаки ёки ишонарсиз бўлган ёки гуруҳ аъзолари бир–бирларини тушунишга суст ҳолда интилганлар ёки вазифага бепарворок бўлганлар, ёки бир–бирларини хафа қилиб қўйишдан чўчиганлар, ёки гуруҳнинг барча аъзолари юзаки ҳолда келишилган-у, аслида эса ҳар ким ўз фикрида қолган бўлиши мумкин. Самимий муносабат бу гуруҳда ўз аксини топмаган.

Агар гуруҳ хатосининг сони 40 дан ортик бўлса, бу гуруҳ аъзолари умуман бир-бирлари билан келиша олмаганлар, ўзаро ишонтириш бўлмаган. Ҳар ким ўз фикрида қолган. Самимий муносабат ўрнатилмаган.

Изоҳ: Бажарилган вазифани баҳолашнинг яна бир тури қуйидагича: тингловчиларнинг жавоблари ўқитувчи томонидан берилган “ТЎҒРИ ЖАВОБ” нинг ярмидан кўпига тўғри келган бўлса, “қониқарли”, 75 % тўғри келган бўлса “яхши”, 100 % тўғри келган бўлса “аъло” деб белгилаш мумкин.

8 – БОСҚИЧ

- Мисол тариқасида “Мен-ташкilotчиси” мавзусидаги блиц-ўйиннинг чизмасини келтириш мумкин. (ҳар бир ўқитувчи ўз предмети, ёки ўтаётган ёки ўтган мавзуси асосида блиц-ўйин шаклидан фойдаланиб ўйин мазмунини тузиши мумкин);

- ўқитувчи машғулоти яқунлайди. Гуруҳларнинг баъзиларига, уларнинг фаолиятларига ўз фикрини билдиради. Ушбу тренинг уларни нималарга ўргатганини, улар шу тренинг орқали нималарни билиб олишганлари билан қизиқади ва керакли саволларни беради.

Блиц – ўйин “Мен- ташкilotчиси”

Гуруҳ баҳоси	Гуруҳ хатоси	Тўғри жавоб	Якка хато	Якка баҳо	Гуруҳ ишидан четлашиш	Ҳаракатлар мазмуни
		5				Тадбир режасини тузиш.
		2				Тадбирнинг мақса-дини белгилаш.
		3				Тадбирнинг мазмунини танлаш.
		8				Тадбирни бошлаш йўлини танлаш ва унинг сценарийсини ёзиш.

БИР КИШИ ҲАММА УЧУН, ҲАММА БИР КИШИ УЧУН МЕТОДИ

Академик гуруҳ жами талабалар сонидан келиб чиққан ҳолда 4-5 кишидан ташкил топадиган бир неча кичик гуруҳларга ажратилади. Кичик гуруҳнинг талаб даражасида ўқув фаолияти кўрсата олиш учун унинг таркибида билимларни ўзлаштириш бўйича битта яхши, битта ундан сустроқ талаба-ўқувчининг бўлиши шарт. Қолганлари қобилиятлари ва билим даражалари бўйича сустр ўқийдиган талаба-ўқувчилар бўлиши мумкин. Яхши ўзлаштирувчи талаба-ўқувчи кичик гуруҳнинг сардори бўлиб, ўз навбатида шерикларининг маълум ҳажмдаги билимларни ўзлаштиришлари бўйича ўқитувчига ёрдамчилар ҳисобланади. Ҳар бир талаба-ўқувчининг дарсга тайёргарлик даражасидан келиб чиққан ҳолда барча шерикларининг баҳоланиши ўқитувчи томонидан ўқув йили бошида ҳаммага эълон қилинади.

Кичик гуруҳдаги талабаларнинг фан бўйича бутун ўқув фаолияти қатъий ўзаро масъулиятга асосланган бўлиб «Бир киши ҳамма учун, ҳамма бир киши учун» шиори остида боради. Чунки сардорларга жорий назорат бўйича рағбатлантирувчи балларни қўйишда кичик гуруҳлар талаба-ўқувчиларининг уйга берилган топшириқларни бажарганлик даражалари, айниқса сустр ўзлаштирувчи талабаларнинг мавзу бўйича ўқитувчи ва бошқаларнинг саволларига оғзаки ёки ёзма жавоб беришлари, масала ечимини тушунтира олишлари эътиборга олинади. Уй вазифасини кўпроқ сустр ўзлаштирувчи, бироқ билим олишга иштиёки бор талаба-ўқувчилардан сўраб, кичик гуруҳнинг барча талаба-ўқувчиларини унинг жавобини эътиборга олган ҳолда баҳолаш катта таълимий ва тарбиявий самара беради. Сустр ўзлаштирувчиларни яхши тайёрлаган кичик гуруҳ сардорларига энг юқори балл қўйилади. Натижада сардорларга ҳам табақалаштирилган балл қўйишга эришилади. Кичик гуруҳдан бирор талаба-ўқувчи уй

вазифасини бажармаган ёки қисман бажарган бўлса, бу камчиликни йўқотиш учун унинг сардори ёки барча шерикларини бир-икки марта қўйиладиган баллардан маҳрум этиб, ўша мавзунини қайта ишлаб дарсдан кейин топширадиган қилиш кифоя. Ўқитувчининг уй вазифасини нега тайёрламай келдинг дейиши билан бу гапни кичик гуруҳ талабаларининг жамоа бўлиб норози оҳангда шерикларига айтиши орасида жуда катта тарбиявий фарқ бор.

Дарснинг мустақил ишлаш қисмида барча кичик гуруҳларга бир хил муаммо (масала)ни суэт ўқийдиган талаба-ўқувчиларга ўргатишлари сўралади. Чунки, берилган топшириқ типидаги муаммо(масала)лар дарснинг асосий қисмида ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар ҳамкорлигида ўрганилган бўлади.

Битта кичик гуруҳга кирган талаба-ўқувчилар аудиториянинг маълум қисмидаги кетма-кет қўйилган парталарда биргаликда, сардор эса орқадаги партанинг ўқитувчи бориб ёрдам кўрсатиши ва ўзининг келиб ўқитувчидан ёки бошқа кичик гуруҳ сардоридан ёрдам олиши учун қулай қисмида ўтиради. Иккита парта бир-бирига қаратиб қўйилса талаба-ўқувчиларнинг ҳамкорликда ишлашлари учун янада қулай бўлади. Сардорнинг амалий машғулот пайтида аудитория бўйлаб эркин ҳаракатланиб, ўқитувчи ва бошқа сардорлар билан ҳамкорликда вужудга келган тушунмовчиликни ҳал қилиш бўйича мулоқотда бўлишига руҳсат этилади. Бироқ, ўқитувчи хузурига бирданига бир нечта эмас фақат битта сардорнинг келишига йўл қўйилади.

Бир кичик гуруҳ қўйилган муаммони (масалани) ҳал этгач, унинг тўғрилигини ўқитувчи томонидан текширилиб, сардорга шерикларига ўргатиш таклиф қилинади. Унинг ўргатиши жараёнида масалани еча олмаган гуруҳчаларнинг сардорлари ҳам шу гуруҳга келиб қўшилади, сўнгра ўзларининг гуруҳларига қайтишиб шерикларига ўргатишади.

ТАЛАБАЛАРНИНГ МУСТАҚИЛ ТАЙЁРГАРЛИГИДАН КЕЙИНГИ ЛЕКЦИЯ МЕТОДИ

Навчально-инженерный
Институт телекоммуникационных систем

национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики»

Кафедра телекоммуникаций

Дисциплина: «Методи проеткування в телекомунікаціях»

Лекція №2 «Узагальнена задача планування радіомережі»

Талаба-ўқувчилар фан бўйича асосий адабиётлар, лекциялар матнлари, амалий машғулотлар ишланмалари ва бошқа керакли материаллар билан тўлиқ таъминланади.

Энди 5-6 соатлик ҳажмдаги лекция материалларини қисқартирмасдан, тегишли ишботлар ва етарли сондаги масалаларни ечиш билан 1-2 соатда талаба-ўқувчиларга етказиш услубини қуйидаги мавзулар мисолида

келтирамиз.

Бу лекциялар мавзулари ўқув йили бошида талабаларга мустақил ўрганиш учун берилди: Аниқмас интеграл. Аниқ интеграл. Аниқ интегралнинг тадбиқлари.

Ишни амалга ошириш босқичлари:

1. Тайёргарлик босқичи.

1. Амалий дарслар каттиқ талабчанлик асосида интерфаол усулда олиб борилиб, талабалар берилган топшириқларни систематик бажаришга, китоб ва унинг матни устида ишлашга ўргатилади.

3

2. Талабалар тавсия этилган манбалардан фойдаланиб, мавзуларни конспект қилишади.

3. Ҳар бир талаба адабиётлар, айниқса маърузалар матнларидаги таянч иборалар ва назорат саволларидан фойдаланиб 5 тадан саволлар тузишади.

4. Ҳар бир талаба мустақил равишда ёки тегишли адабиётлардан фойдаланиб мавзуга доир ўзининг битта масаласини тузади.

2. Тартибга солиш босқичи

1. Сардор кичик гуруҳнинг талабалари билан биргаликда ўзлари тузган саволларни кўриб чиқиб такрорланувчи саволлар ўрнига бошқа янгисини тузишади.

2. Барча сардорлар биргаликда тайёрланган саволлар рўйхатларини бир-бирлари билан таққослашиб такрорланувчи саволлар ўрнига янгиларини киритишадилар.

3. Талабалар томонидан тузилган масалалар ҳам худди шундай кўриб чиқилиб, тартибга солинади.

4. Тузилган саволлар ва масалалар ўқитувчи томонидан кўриб чиқилиб, тузатишлар киритилади ва тўлдирилади.

5. Тузилган саволлар ва масалаларнинг якуний тугал рўйхати қилинади.

3. Фаол босқич

1. Талабалар тузилган саволларга тўхтамасдан баралла товуш чиқариб жавоб бериш машқини бошлашади.

2. Тузилган масалаларни ечиш алгоритминини тузиш ва уни ечиш машқини бошлашади.

3. Амалий машғулотларда уйга берилган вазифалардан ташқари юқорида зикр этилган мавзулар бирин-кетин сўраб борилади ва умумий натижа эътиборга олинган ҳолда талабаларга балл қўйилади. Тушунилмаган саволларга жавоб берилади.

4. Якуний босқич

1. Аудиторияга кирган ўқитувчи аввало талабаларнинг рисоладагидек тўғри туришларига эришиши, саломлашгач бир лаҳза тик ҳолда сақлаб уларга қаттиқ тикилиб ўзининг руҳий таъсирини ўтказиши, шундан кейингини ўтиришларига рухсат бериши шарт.

2. Ўқитувчи аудиториянинг дарсга тайёрлигини назоратда ўтказаётган, талабаларни йўқлама қилаётган, журналларни тўлдираётган пайтда ҳусни хати чиройли бир талаба досканинг ўнг бурчагига, сана, мавзу ва унинг режасини ёзади. Мавзу ва режани техник восита ёрдамида экранга чиқарилса янада яхши бўлади.

3. Ўқитувчи ўтилган ва бугун бўладиган дарсларни такрорлаш, уларни янгиси билан боғлаш, янги мавзунини баён қилиш ва хулосалаш ишларини талабаларга тўхтовсиз саволлар ёғдириш (аклий ҳужум) ва улардан жавоблар олиш орқали бошқаради. Бунда барча талабаларнинг саволларга хор овозда жавоб беришларига эришиш жуда аҳамиятли. Бирон талаба нотўғри жавоб қилса умумий оҳанг бузилиб бирданга бутун

аудиторияга сезилади. Бу ҳолат талабани келгусида ўз устида янада яхшироқ ишлашга ундайди.

4. Дарсда кўргазмали ва намойиш материалларидан кенг фойдаланилади.

Биз бундай лекция дарсини «Талабаларнинг мустақил тайёргарликларидан кейинги лекция» деб атадик.

Лекция ушбу услубда олиб борилса катта ҳажмдаги ўқув материални қисқартирмасдан, тегишли исботлар ва етарли сондаги мисол ва масалалар ечиш билан қисқа вақт ичида талабаларга етказиш имконияти туғилади.

Ўқув материални талабалар томонидан юкори даражада онгли ўзлаштирилади.

Талабаларда китоб ва унинг матни устида ишлаш, саволлар тузиш ва уларга жавоблар топиш, масалалар тузиш ва уларни ечиш кўникмаларининг ҳосил бўлиши кучаяди, мантиқий, алгоритмик фикрлаш ҳамда оғзаки нутқ ўсади. Ҳамкорлик педагогикаси ғоялари амалга ошади.

АЖУРЛИ АРРА МЕТОДИ

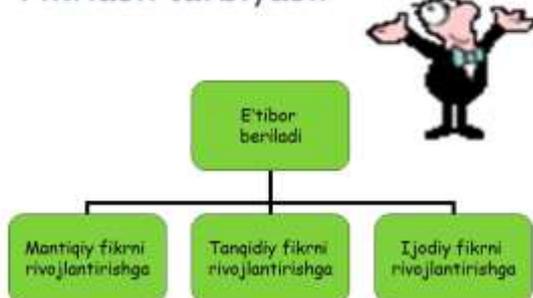
Бу методдан фойдаланиш қуйидаги босқичларда амалга оширилади:

-талаба-ўқувчилардан 4-5 кишилик кичик гуруҳлар ташкил этилади

-талаба-ўқувчиларга бериладиган

топшириқ ва уларни бажаришда фойдаланиладиган матнли материаллар бир нечта асосий қисмлар (масалан, режа асосида бир нечта мавзучалар)га қиркилади;

Fikrlash tarbiyasi:

-мавзучалар ва уларга доир матнли материаллар пакети кичик гуруҳларнинг ҳар бир аъзосига тарқатилади;

-кичик гуруҳ аъзолари матнли материаллардан фойдаланиб топшириқни бажаришга киришадилар;

-кичик гуруҳларнинг яхши ўзлаштирувчи аъзоларидан эксперт гуруҳи ташкил этилади;

-эксперт гуруҳи аъзолари қўлларидаги топшириқларни ҳамкорликда муҳокама қилишиб, бошқаларга ўргатиш режасини эгаллашадилар;

-экспертлар ўзларининг дастлабки кичик гуруҳларига қайтишиб ўрганганларини бошқа шерикларига ўргатишади.

Ўқитишга бундай ёндашилганда талаба-ўқувчиларнинг ҳамкорликда ишлашларига ва катта ҳажмдаги ўқув материалларининг ўзлаштирилишига эришилади.

Бу методдан фойдаланувчи педагог талаба-ўқувчиларга тақдим этилган топшириқни бажаришга доир материалларни кунт билан ўрганишни, биргаликда муҳокама этишни, савол-жавоб қилишни, ўрганганларини бошқаларга ўргатишлари зарурлигини олдиндан айтади.

СИНЕКТИКА МЕТОДИ

Бу метод амалий, семинарлар ва лаборатория машғулотлари учун қулай бўлиб, «ақлий хужум» методига яқин. Бунда талаба

дарсда қўйилган муаммони ҳал қилиш юзасидан аналогияга асосланган ҳолда ўз фикрларини, қарашларини олға суради. Бунда аналогия бевосита, шахсий, рамзий ва хаёлий бўлиши мумкин

ДУМАЛОҚ СТОЛ МЕТОДИ

Бу метод амалий машғулот учун қулай. Бунда ўқитувчи томонидан битта савол ёзилган варақ кичик гуруҳга тақдим этилади. Талабалар ўзларининг исми-шарифлари ва саволга жавобларини ёзиб, варақни ёнидаги талабага узатади. Шу тариқа ёзилган жавоблар йиғиштириб олиниб, талабалар иштирокида нотўғрилари ўчириб чиқилади ва натижалар баҳоланади.

РУЧКА СТОЛ УСТИДА МЕТОДИ

Бу метод амалий машғулот учун қулай. Саволга ўзининг жавоб вариантини ёзган кичик гуруҳдаги талаба ручкасини стол устига қўйиб варақни ёнидаги шеригига узатади. Саволга жавоб ёза олмаган талаба ручкасини столга қўймайди. Бир нечта кичик гуруҳлардаги талабаларнинг қўйилган бир хил саволга жавоблари йиғиштириб олиниб биргаликда муҳокама қилинади. Бу методнинг афзалликлари: ўқитувчи машғулотга ким тайёр, ким тайёр эмаслигини кўриб туради; машғулотга тайёрланмаган талаба оғзаки муҳокама пайтида кўриб чиқиладиган мавзу юзасидан анчагина фойдали билимлар олади; бу метод кичик гуруҳда олиб бориладиган иш бўлиб, талаба интизомини мустаҳкамлайди ва уларни жипслаштиради, чунки ўзининг жавоб варианты устида узоқ ўйлаб ўтирадиган талаба бутун гуруҳга ажратилган вақтни сарфлаб юборади. Шунингдек талаба машғулотга тайёр бўлмаса, бунда ҳам гуруҳга панд беради; талабалар ўз жавобларини икки марта, яъни ёзма иш пайтида ва оғзаки муҳокама вақтида таҳлил қилиб чиқишади.

РОТАЦИЯ МЕТОДИ

Бу метод машғулот мавзуини ҳар бир кичик гуруҳ алоҳида-алоҳида муҳокама қилиб чиқиши, ёзганларини бутун гуруҳ жамоа бўлиб таҳлил қилиб кўриши учун қўлланилади ва қуйидаги босқичларда амалга оширилади:

-дарс мавзуси бўйича номерланган топшириқлар (масалан, режадаги мавзучалар) плакатларга ёзилиб доскага осиб қўйилади;

-топшириқлар сони учта бўлса, талаба-ўқувчилар ҳам шунча кичик гуруҳларга ажратилади ва гуруҳчалар номерланади;

-кичик гуруҳлар ўзларининг номерларига мос номердаги топшириқни ва уни бажаришда фойдаланиладиган ёзма маълумотлар пакетини олади;

-кичик гуруҳлар ўзларига тақдим этилган материалларни ҳамкорликда ўрганишиб топшириққа жавобларини ёзишади;

-жавоблар кичик гуруҳдаги ҳуснихати чиройли бир талаба-ўқувчи томонидан ёзилади;

-топшириқларга ёзилган жавоблар варағи, маълумотлар пакети кичик гуруҳлараро алмаштирилади ва қўшимчалар қилинади, бироқ жавобларнинг такрорланишига йўл қўйилмайди;

-жавоблар қайси кичик гуруҳники эканлиги ажралиб туриши учун уларга ҳар хил рангдаги фламастерлардан фойдаланиш тавсия этилади. Шунингдек кичик гуруҳлар номерланиб, улар ўзларининг жавобларини шу номер остида ёзишлари ҳам мумкин;

-жавоблар ёзилган варақлар доскадаги осифлик плакатларга скожда ёпиштирилиб, ўқитувчи иштирокида муҳокама қилинади, умумлаштирилади ва тўғри жавоблар дафтарларга ёзиб олинади;

-тўғри ва мукамал жавоблар сонига қараб талаба-ўқувчилар рағбатлантирилади ва баҳоланади.

ГАЛЕРЕЯНИ АЙЛАНИШ МЕТОДИ

Кичик гуруҳларнинг барча аъзоларига битта муаммо таклиф этилади. Ҳар бир кичик гуруҳ ўзларига берилган муаммога белгиланган вақт ичида фикрларини ёзиб, жавоблари ёзилган варақларини бошқа гуруҳ билан алмаштиради. Жавобларни олган гуруҳ уларни баҳолайди ва тугал бўлмаса ўз вариантлари билан тўлдиради. Сўнгра гуруҳлар фикрлари умумлаштирилиб, энг юқори баллга арзийдиган тўғри ва мукамал жавоблар танлаб олинади.

ҚОР БЎРОН МЕТОДИ

Иккига ажратилган гуруҳ талабалари бир муаммо юзасидан энг кўп тўғри жавоблар топиш мақсадида биргаликда муҳокама юритишади. Ҳар бир тўғри жавоб юмалоқланган қор кўринишида ўша гуруҳ ҳисобига ёзиб қўйилади; тўпланган умумий баллар миқдори асосида гуруҳлар баҳоланади.

АСАЛАРИ ГАЛАСИ МЕТОДИ

Муаммо битта гуруҳда ёки икки кичик гуруҳларда муҳокама қилинади. Бунда топшириқлар ҳар хил ёки бутун гуруҳга битта бўлиши мумкин. Гуруҳлар қўйилган муаммони маълум муддат муҳокама этиб, натижани бошқаларга маълум қилишади. Муаммо ечимининг энг яхши варианты танлаб олинади.

ДУМАЛОВЧИ ҚОР УЮМИ МЕТОДИ

Думаловчи қор уюми методи ўқув машғулоти ўтказиш методининг рамзий номи бўлиб, иш қўйилган муаммо устида мулоҳаза юритиб кўриш учун талабаларга вақт, тегишли манбалар, тарқатма материаллар беришдан бошланади. Бу метод гуруҳнинг ҳар бир аъзосига бутун гуруҳнинг билимлари ва тажрибаларидан фойдаланиб, ўзининг кенг қамровли нуқтаи назарини баён этишни назарда тутаяди. Бунинг учун талабалар 4 та кичик гуруҳларга ажратилади. Муҳокама қилиб чиқиш учун барча гуруҳларга битта топшириқ берилади. Ҳар бир кичик гуруҳ топшириқ устида алоҳида ишлайди. Сўнгра биринчи билан иккинчи ва учинчи билан тўртинчи гуруҳлар муаммо устида биргаликда муҳокама юритишади. Охир оқибатда барча кичик гуруҳлар бирлашиб, бутун яхлит гуруҳ бўлиб қўйилган муаммо ечимини ҳал этишнинг турли йўллари, вариантларини муҳокама қилишади. Бундай муҳокама жараёнида талабаларнинг қўйилган муаммо юзасидан билимлари чуқурлашиб, ойдинлашиб, бойиб, кенгқамровли бўлиб боради.

СИНДИКАТ МЕТОДИ

Гуруҳ учта кичик гуруҳларга бўлинади. Бунда таклиф этилаётган топшириқ уч хил нуқтаи назардан ҳал этилиш зарур. Масалан, уч ноъмалумли учта тенгламалар системасини ечиш топшириғи берилган бўлсин, у ҳолда биринчи гуруҳ масалани Гаусс, иккинчи гуруҳ Крамер, учинчи гуруҳ матрица усулидан фойдаланиб ечади. Сўнгра ечимлар биргаликда муҳокама этилиб, умумлаштирилади.

“Asalari galasi” metodi.

- Muammoni butun guruh yoki ikkita kichik guruh tomonidan muhokama qilib chiqishga mo'ljallangan.
- Topshiriqlar har xil yoki butun guruhga bitta bo'lishi mumkin.
- Guruhlar muammoning yechimini 10-15 minut davomida muhokama etib, hamkasblariga ma'lum qilishadi.
- Eng yaxshi variant tanlab olinadi.

Активные методы обучения

Услышишь - забудешь,
Увидишь - запомнишь,
Построишь - поймешь.
Конфуций

АКВАРИУМ МЕТОДИ

Гуруҳдан уч талаба ажратиб олиниб уларга хона ўртасидаги стол атрофига ўтиришлари ва қўйилган муаммони ўн минут атрофида биргаликда муҳокама, қилишиб фикр билдиришлари сўралади. Бу уч талаба аквариумдаги балиқларга қиёс. Атрофда ўтирган кузатувчилар ўртадаги талабаларнинг фикрларини диққат билан тинглаб, жавобларни тўғри ва нотўғрига ажратиб ёзиб боришади ҳамда муҳокама пайтида ўзларининг қарашларини баён этишади. Етарли даражада фикр билдира олмаган ўртадаги талабалар ўз ўринларини кучли фикр билдирган кузатувчи талабаларга бўшатиб беришади. Ҳар бир муаммо юзасидан билдирилган фикрлар талабалар иштирокида ўқитувчи томонидан умумлаштирилади.

РАҚАМЛИ МЕТОДЛАР

Гуруҳдаги талабаларнинг умумий сонидан келиб чиққан ҳолда 4x4x4, 5x5x5 ёки 6x6x6 методларининг биридан фойдаланилади. Масалан, 5x5x5 методида ҳар бири 5 талабадан иборат 5 та кичик гуруҳчалар ташкил этилиб, уларнинг 5 нафар сардорлари тўпланишиб қўйилган муаммони ҳамкорликда муҳокама этишади, сўнгра ўзларининг гуруҳларига қайтишиб шерикларига масаланинг ечимини ўргатишади.

СКАРАБЕЙ ТЕХНОЛОГИЯСИ

“Скарабей” интерактив технология бўлиб, у ўқувчиларда фикрий боғлиқлик, мантик, хотиранинг ривожланишига имконият яратади, қандайдир муаммони ҳал қилишда ўз фикрини очиқ ва эркин ифодалаш маҳоратини шакллантиради. Мазкур технология талаба-ўқувчиларга мустақил равишда билимнинг сифати ва савиясини холис баҳолаш, ўрганилаётган мавзу ҳақида тушунча ва тасаввурларни аниқлаш имконини беради. У, айти пайтда турли ғояларни ифодалаш ҳамда улар орасидаги боғлиқликларни аниқлашга имкон яратади.

ВЕЕР ТЕХНОЛОГИЯСИ

Бу технология мураккаб, кўп тармоқли, мумкин қадар муаммоли ҳарактердаги мавзуларни ўрганишга қаратилган.

Технологиянинг моҳияти шундан иборатки, бунда мавзунинг турли тармоқлари бўйича бир йўла ахборот берилади. Айти пайтда, уларнинг ҳар бири алоҳида нуқталардан муҳокама этилади. Масалан, ижобий ва салбий томонлари, афзаллик, фазилат ва камчиликлари, фойда ва зарарлари белгиланади.

ДЕЛЬФИ ТЕХНОЛОГИЯСИ

Бу технологиянинг мазмуни жамоа бўлиб қўйилган муаммонинг муқобил ечимларини мақбуллик даражалари бўйича табақалаштириб, улардан ҳар бирининг муҳим ёки номуҳимлигини баҳолашдан, шу асосда энг яхши вариантни танлаб олишдан иборат. Масалан, ер майдонини плугда 15, 20, 25, 30, 35, 40, 45 см чуқурликда оғдариш мумкин бўлсин. Муайян олинган ер майдонини оғдаришда шу вариантлардан қайси бири энг яхши эканлигини аниқлаш учун улардан ҳар бири ерни ҳайдашга доир мавжуд агротехник факторлар асосида ўқитувчининг тренерлигида талаба-ўқувчилар томонидан баҳоланади. Бунда ҳар бир кичик гуруҳ ўзларининг вариантларини таклиф

этишлари, сўнгра фикрлар умумлаштирилиб энг яхши вариант танлаб олиниси ҳам мумкин.

Т- ЖАДВАЛ ТЕХНОЛОГИЯСИ

Бу технологиядан лекция дарслари ва амалий машғулотларнинг якуний қисмида фойдаланиш қулай. Бунда бир муаммони турли қарама-қарши нуқтаи назарлардан қаралади (ижобий ва салбий, афзаллик ва камчилик, фойда ва зарар, тўғри ва нотўғри). Масалан, ўқитувчи мавзу бўйича аралаштириб тузилган тўғри ва нотўғри жавобларни экранга чиқариб, бир партада ўтирган талаба-ўқувчиларга ҳамкорликда уларни жадвалга ажратиб ёзишларини, сўнгра ёзилган варақларини ёндош партадаги талаба-ўқувчилар билан алмаштириб қўшимчалар қилишларини таклиф этади. Иш якунлангач тўғри ва нотўғри жавоблар ажратиб ёзилган жадвал экранга чиқарилади. Талаба-ўқувчилар ўзларининг жавобларини экрандаги жадвал билан таққослаб тегишли хулосаларга келишади.

Тўғри жавоблар	Нотўғри жавоблар
1.	1.
2.	2.

SWOT- ТАҲЛИЛ ЖАДВАЛИ ТЕХНОЛОГИЯСИ

SWOT термини инглизча кучли, кучсиз, имконият, ҳавф сўзларининг бош ҳарфларидан тузилган. Бу технологиядан ташкилот ёки бирор корxonанинг келгусидаги стратегик ривожланиш механизмларини таҳлил этишда фойдаланиш қулай.

S- корxonанинг ички ривожланиш имкониятлари;

W- корxonанинг ички муаммолари;

O- корxonанинг ташқи ривожланиш имкониятлари;

T- корxона учун ташқи ҳавфлар.

Дарсда шакллантирилган муаммо юзасидан тўпланган маълумотлар пакети ўқитувчининг тренерлигида талаба-ўқувчилар томонидан ўрганилиб бўлингач гуруҳлар ёки кичик гуруҳлар ҳамкорликда қуйидаги жадвални тўлдириб, охир оқибатда тегишли оптимал ечимга келишадилар:

S: 1. 2. 3.	W: 1. 2. 3.
O: 1. 2. 3.	T: 1. 2. 3.

«НИМА УЧУН?» СХЕМАСИ ТЕХНОЛОГИЯСИ

Бу технологиядан шакллантирилган муаммо юзасидан «нима учун?» саволи қўйилиб унга ҳар бир талаба-ўқувчи ўзининг қарашларини, фикрларини ёзади. Асосий мақсад нотўғри бўлсада талаба-ўқувчиларнинг фикр билдиришларига, охир оқибатда тўғри хулосалар чиқаришларига эришишдан иборат. «Нима учун?» саволининг қўйилиши ва унга жавобларнинг ёзилиши муаммо ечими топилгунча давом этади. Дастлаб бир партада ёнма-ён ўтирган талаба-ўқувчилар, сўнгра кичик гуруҳ, охирида бутун гуруҳ ёзма жавоблари ҳамкорликда таққосланиб, такрорланувчи ва хато фикрлардан тозаланиб, бир умумий тўғри натижага келинади. Нотўғри жавоблар танқид остига олинмайди.

ИНСЕРТ ТЕХНОЛОГИЯСИ

Бу технология ҳар бир талаба-ўқувчининг мавзуни тезкор ўқиб олдиндан олинган билимлари асосида матнга белгилар қўйиб чиқиб муносабат билдириш имконини беради. Маъруза матнидаги ҳар бир муҳим тушунчалар, фикрлар тўғрисида тегишли белгилар қўйиб чиқилиб, улардан қуйидаги жадвал тузилади:

Мавзунинг асосий тушунчалари ва таянч иборалари мазмуни	Биламан	Мен учун янги маълумот	Мен билган маълумотни инкор қилди	Мени ўйлантириб қўйди (тушунмадим)
	V	+	-	?
1. $A(x;y)$ - нукта	V			
2. $A(x)$ - тўғри чизиқда, $A(x;y)$ -текисликдаги, $A(x;y;z)$ - фазодаги нукта				?
3. z - A нуктанинг апликатаси		+		
4. $x=0$ - тўғри чизиқда нуктани, текисликда ордината ўқини, фазода (yOz) текисликни ифодалайди			-	

БИЛАМАН. БИЛИШНИ ХОҲЛАЙМАН. БИЛИБ ОЛДИМ МЕТОДИ

Бу метод лекция дарслар учун қулай. Ўқитувчи мавзу бўйича асосий тушунчалар ва иборалар рўйхатини кодоскопга ўхшаш бирор техник восита ёрдамида талаба-ўқувчиларга тақдим этади. Талаба-ўқувчилар ўзлари биладиган ва билмайдиган тушунчалар ва иборалар билан намунадаги жадвални тўлдирдилар:

Биламан	Билишни хоҳлайман	Билиб олдим

Рўйхатга кирмаган, бироқ дарс жараёнида янгидан пайдо бўлган талаба учун нотаниш тушунча ва иборалар ҳам жадвалнинг иккинчи устунига қўшимча равишда қайд этилиб борилади.

Талаба-ўқувчининг асосий диққат эътибори жадвалнинг иккинчи устундаги билимларни эгаллашга қаратилади. Талаба-ўқувчи дарсни диққат билан тинглаб жадвалнинг иккинчи устундаги тушунча ва ибораларни билиб ва ёзиб олади ҳамда ўзлаштирган савол тўғрисидаги учинчи устунга «+» белги қўяди, бошқалари бўш туради. Агар дарс жараёнида иккинчи устундаги айрим тушунча ва иборалар ўрганилмасдан қолиб кетса, улар ўқитувчидан сўраб ёки мустақил равишда ўрганиб олинади.

Бу усул талаба-ўқувчида билимларни ўзлаштириш бўйича ўз-ўзини назорат қилиш, дарсдаёқ тегишли маълумотларни эгаллаб олишга интилиш, ахборот ресурслари устида мустақил ишлаш кўникмаларини шакллантиради.

ЗИГЗАК МЕТОДИ

Зигзаг синиқ чизиқ, илонизи, эгри-бугри маъноларини англатади.

Таълимда зигзак методининг моҳияти бир гуруҳ томонидан ўрганиб бўлинган ўқув материалининг, ҳали уни ўрганмаган бошқа гуруҳга тақдим этилишидан иборат.

«Зиг-зак» усулининг бир мунча афзалликлари бор. Хусусан, ушбу усулни қўллаш орқали талабалар жамоа бўлиб ишлаш кўникмасини ҳосил қилади ва мавзуни ўзлаштиришга кетадиган вақт тежалиб, қисқа вақтда катта материалнинг

ўзлаштиришига эришилади. Ушбу усулнинг кетма-кетлиги куйидагича амалга оширилади:

- талабалар одатдагидек, бир қанча гуруҳларга бўлинади;

- ҳар бир гуруҳга мавзу бўйича битта савол тарқатилади (саволлар гуруҳдаги ҳар бир иштирокчига биттадан берилиши лозим);

- гуруҳ аъзолари шу тарқатилган саволни белгиланган вақтда ўрганиб оладилар;

- ҳар бир гуруҳга етакчи сайланади ва улар тарқатилган матнни ўрганишда, уларнинг моҳиятини теран тушунишда шу гуруҳда етакчилик қилади;

- лидернинг фикри гуруҳ аъзолари томонидан тўлдирилиши, қўшимчалар ва ўзгартиришлар киритилиши мумкин;

- матнлар гуруҳда тўлиқ ўрганилиб бўлганидан кейин улар гуруҳлараро алмаштириладилар;

- энди ушбу гуруҳларда янги саволлар ўрганилади;

- бу саволлар ҳам ўрганилиб бўлингач, улар яна алмаштирилади;

- гуруҳларда барча саволлар ўрганилганча ушбу жараёнлар такрорланади;

- бир-бирининг билимини баҳолаш ва ўзлаштирилганлик даражасини аниқлаш учун гуруҳлар бир-бирига кетма-кет равишда савол бериб борилади;

- савол қайси гуруҳга ташланган бўлса, биринчи шу гуруҳ аъзолари жавоб беришлари мумкин, бошқа гуруҳ аъзолари қўшимча қилиб боришга ҳақли.

Ушбу усулнинг «Ақлий ҳужум» усулига нисбатан фарқи, бу ерда талабаларнинг билимлари баҳоланади.

Мазкур усулни ўрганиш учун талабалар 3 гуруҳга ёки 6 гуруҳга бўлинадилар. Чунки мавзу 3 та саволга бўлинган.

ДАВРА СУХБАТЛАРИ МЕТОДИ

Давра суҳбатида маърузачи ўқитувчи бош ташкилотчи бўлиб қолади. Давра суҳбатлари кўпинча талаба-ўқувчиларга таниш ёки яқин мавзуларда ўтказилади. Давра суҳбати мавзулари, режалари, саволлари талаба-ўқувчиларга аввалдан бир неча кун олдин тарқатилади.

Талаба-ўқувчилар учун мустақил тайёргарлик кўришга, уларни бир-бирлари билан аввалдан ўзаро фикр алмашишга, кутубхона, интернетдан айрим маълумотларни тўплаш, қайта ишлаш, кичик матн тузиш имконияти яратилади. Давра суҳбатининг афзаллиги шундаки, ҳар бир талаба-ўқувчи индивидуал тайёргарлик кўради. Ҳар икки томон даврани ўтказишга тайёргарлик билан келади. Суҳбатни ўқитувчи, гоҳо лидер талаба-ўқувчи олиб бориши мумкин.

Давра суҳбатлари олдиндан дастурланган дарс жадвали асосида олиб борилиши мумкин.

Давра суҳбатининг яна бир афзаллиги шундаки, ҳар бир талаба-ўқувчи ўз билимини, оғзаки нутқини, шахсий фикрини эмин-эркин намойиш этишига муҳит яратилади. Талаба-ўқувчи ва ўқитувчининг шахсий маъсулияти ошади, ҳам ўқиш, ҳам ўргатиш ёнма-ён давом этади. Материални ўқиш, ўрганиш, ўзаро фикр алмашишга, ўзлаштиришга мотив ошади. Билимни олиш, унинг ўзлаштирилиши кафолатланади.

ДАВРАЛАР МЕТОДИ

Талабалар давра куриб ўтириб таклиф этилган саволни кетма-кет эмас, балки билганлар галма-гал изохлаб беришади. Бунда ҳар бир талаба ўз фикрини баён қилиб, муҳокамага фойдали улуш қўшиш имкониятига эга бўлади, чунки барча қатнашчиларнинг фикрларини билиш муҳим. Сўзга чиқувчиларнинг гапларига муносабат билдириш ҳеч кимга, жумладан ўқитувчига ҳам рухсат этилмайди. Охирида ҳаммага уларнинг иштирок этганликлари учун ташаккур билдирилади ва фикрлар умумлаштирилади. Давра методидан дарснинг боши ва охирида фойдаланиш қулай.

МОЖАРО МЕТОДИ

Бу метод амалий машғулотлар учун қулай. Одатдан ташқари, ҳаттоки фавқулоддаги вазиятларда қилинадиган ҳатти-ҳаракатларни талабаларга ўргатиш мақсадида бу методдан фойдаланилади. Масалан, туғаетган сигирнинг бузоғи тесқари келди, юрак тўхташ арафасида нима чора кўриш керак ва ҳоказо. Бундай муаммоларни ҳал қилиш йўллари ўрганишда можаро методидан фойдаланилса, талаба-ўқувчиларнинг фикрлари фаоллашиб қисқа вақт ичида тўғри қарор қабул қилиш, ишни тўла, тез ва чакқон бажариш сифатлари шаклланади.

МУНОЗАРА МЕТОДИ

Диспут- бу икки ёки кўпроқ кишиларнинг кескин чегараланган қоидалар доирасида оғзаки олиб бориладиган баҳси, мунозараси, масала талашувидир. Диспут мавзуси тайёргарлик кўриш учун ўтказишдан олдин талаба-ўқувчиларга маълум қилинади.

Талаба-ўқувчиларга билим беришга мўлжалланган диспутда камида битта раис ва икки гуруҳнинг ҳар биридан бир нафардан сўзловчи қатнашади. Диспутни очувчи биринчи талаба қўйилган таклифни маъқуллаб чиқса, иккинчиси унга қарши чиқади, яъни оппонент бўлади.

Сўзловчиларга 10 минутдан, ҳар икки гуруҳдан иккитадан ортиқ бўлмаган қўшимча қилишга чиқадиган талабаларнинг ҳар бирига 5 минутдан вақт берилади. Икки марта сўзга чиқишга рухсат этилмайди. Сўзга чиқувчиларнинг барчаси раисга мурожаат этишади ва унинг қарори қатъий бўлиб, диспутнинг мавзудан четга чиқиб кетмаслигини назорат қилади.

МУНОЗАРЛАР ЎТКАЗИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ

Мунозараларни ташкил этиш ва ўтказиш ташкилотчидан жуда жиддий тайёргарликни, ижодий муҳит яратишни талаб этади. Ўқитувчи илгаридан мунозаранинг мавзусини, уни ўтказиш режасини, вақтларини талаба-ўқувчилар билан ўзаро келишиб олади.

Талаба-ўқувчиларга ўқув йили бошланишида мунозара мавзулари режаси эълон қилиниб, уларга етказилади. Уларнинг тайёргарлик кўришлари учун вақт берилади. Мунозара муҳокамасига маъмурият, маҳалла фаоллари, машҳур мутахассислар таклиф этилади. Мунозаранинг бошловчиси тайинланади. Бошловчи жуда кенг қамровли билимга эга бўлиши керак.

Мунозара даврида вужудга келадиган муаммоли масалалар, айниқса, чигал фикрлар бўйича уларни чуқур таҳлил қилиш қобилиятига эга экспертлар таклиф этилади. Мунозарани олиб борганда унинг иштирокчиларини қизиқтириб, қовуштириб, бошқариб, зарур йўлланмалар бериб бориш муҳим аҳамият касб этади. Айнан мунозара жараёнида тўғри хулосалар чиқариш жуда катта маъсулият талаб этади.

Мунозаралар мавзуга қизиқиш билдирган гуруҳларни қўшиб, аксинча ҳолларда эса, уларни гуруҳларга бўлиб, зарур бўлган айрим ҳолларда катта залларда, катта аудиторияларда олиб борилади. Мунозаралар демократик, ошқоралик, тенглик, самимийлик, ҳамкорлик ҳам ижодкорлик, бир-бирини қўллаш руҳиятида олиб борилишини таъминлаш яхши натижалар беради. Мунозара эркин фикр юритишни, ўз

шахсий позициясида туришга ўргатади. Энг муҳими, талаба-ўқувчини мустақил мутолаага, фикр алмашув орқали узлуксиз ўз билим ва малакасини оширишга олиб келади.

МУНОЗАРА ЛЕКЦИЯ МЕТОДИ

Ўқитувчи лекция ўқийди, аудиториянинг саволларига жавоб беради ва ўз навбатида талаба-ўқувчиларга саволлар билан хужум қилади. Бундай лекцияларда талаба-ўқувчиларнинг фаоллиги анча юқори бўлади. Талаба-ўқувчилар сони 20 тадан ортиқ бўлмаганда мунозарали лекция методи анъанавий лекцияларга қараганда афзал бўлади, чунки бундай ҳолда ўқитишнинг кичик гуруҳларда қўлланиладиган методларини татбиқ этишга кенг имкониятлар туғилади.

ВЕНН ДИАГРАММАСИ ТЕХНОЛОГИЯСИ

Бу методдан ўрганилган, бир-бирига боғлиқ мавзуларни таҳлил қилиш, солиштириш, таққослаш ва мустаҳкамлашда фойдаланиш яхши самара беради. Ундан фойдаланиш босқичлари:

- талаба-ўқувчилар икки гуруҳга бўлинади;
- плакатга чизилган диаграмма доскага осиб қўйилади;
- ҳар бир тўғри фикрга қўйиладиган балл олдиндан келишиб олинади;
- қўйилган топшириқ бўйича гуруҳларнинг ҳар қандай тўғри ёки нотўғри фикрлари бир талаба-ўқувчи томонидан икки хил рангдаги фломастерда диаграмманинг тегишли жойларига ёзиб борилади;
- кичик гуруҳ ичидан бирор талаба-ўқувчи шерикларининг исми-шарифлари тўғрисида улар айтган фикрларни қайд қилиб боради;
- фикр билдиришлар ниҳоясига етгач ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар ҳамкорлигида тўғри ва нотўғри жавоблар аниқланади;
- тўғри жавобга уч балл қўйиладиган бўлса, ҳар бир нотўғри фикр учун гуруҳнинг умумий балидан

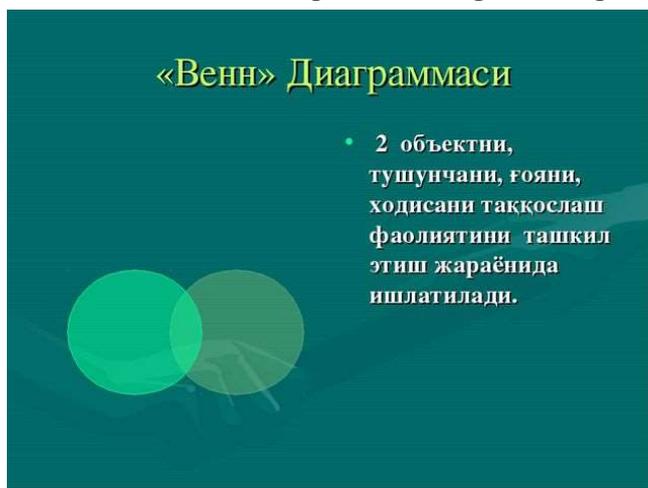
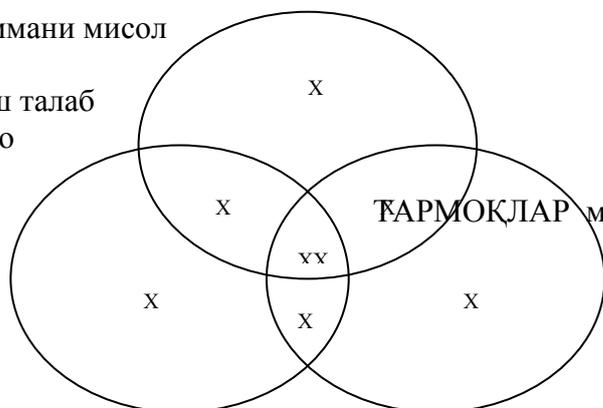
уч балл олиб ташланади;

-энг кўп балл тўплаган гуруҳ ғолиб ҳисобланиб улар рағбатлантирилади;

-бу жараёнда кичик гуруҳда қайд этилган жавобларнинг нотўғрилари ўчириб чиқилади ва натижалар эътиборга олинган ҳолда талаба-ўқувчиларга табақалаштирилган балл ёки баҳо қўйилади.

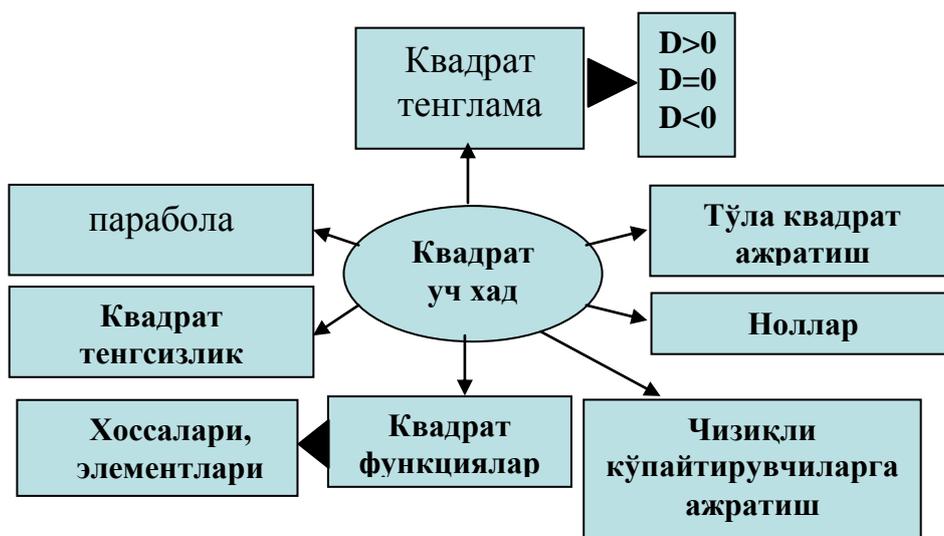
Сўз туркумларига кирувчи от билан сифатнинг умумий ва фарқли томонларини аниқлашга доир қуйидаги диаграммани мисол тариқасида келтириш мумкин

Худди шунингдек от, сифат, феълни таққослаш талаб этилса доиралар сони учта бўлади ва ҳоказо

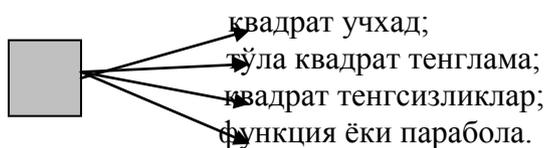
«Квадрат уч хад» мавзуси бўйича интерфаол дарс намунаси

1. Квадрат уч хад кластери (шодаси)ни тузиш:

2. Ўз номи билан аталади:

- 1). ax^2+bx+c
- 2). $ax^2+bx+c=0$
- 3). $ax^2+bx+c>0$, $ax^2+bx+c<0$
- 4). $y= ax^2+bx+c$

3. Қуйидаги жадвалдан фойдаланиб учининг координаталари «яширинган» параболани топишга доир блиц-ўйин ташкил этиш.

	$D>0$	$D=0$	$D<0$
$a>0$			
$a<0$			

ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАР ЙЎНАЛИШИДАГИ ДАРС ИШЛАНМАЛАРИ

Мавзу: Комил инсоннинг шаклланишида илмнинг роли

Режа:

1. Жаҳл келса ақл кетади
2. Хасадгуйда иймон, иймонсизда виждон бўлмайди
3. Илминг зиёда, мартабанг улуғ бўлсин
4. Инсон ақлли, иймонли ва виждонли туғилиши мумкин, аммо билимли ва мартабали бўлиб туғилмайди

ДАРСНИНГ ТЕХНОЛОГИК ХАРИТАСИ

Мавзу	Комил инсоннинг шаклланишида илмнинг роли	
Мақсад, вазифалар	<p>Мавзунинг мақсади илм эгаллашнинг машаққатли йўлларини ўрганишдан иборат бўлиб, унда жаҳл келса ақл кетади, хасадгуйда иймон, иймонсизда виждон бўлмайди, илминг зиёда бўлса, мартабанг улуғ бўлади, инсон ақлли, иймонли ва виждонли бўлиб туғилиши, аммо билимли ва мартабали бўлиб ўлиши мумкинлиги ҳам илмли бўлишга боғлиқлигини кўрсатиб беришдан иборат.</p> <p>Асосий вазифалари қуйидагиларни ёритишдан иборат:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Жаҳл келса ақл кетади. 2. Хасадгуйда иймон бўлмайди. 3. Хасадгуйда иймон, иймонсизда виждон бўлмайди. 4. Илминг зиёда, мартабанг улуғ бўлади. 5. Инсон ақлли, иймонли ва виждонли бўлиб туғилиши мумкин, аммо билимли ва мартабали бўлиб туғилмайди. 	
Ўқув жараёнининг мазмуни	Илм эгаллашнинг машаққатли йўлларини, хусусан, бошдан жаҳлни, қалбдан шайтонни ҳайдаб ўрнига илмни киритиш учун катта меҳнат қилиниши лозимлиги кўрсатиб берилади.	
Ўқув жараёнини амалга ошириш технологияси	<p>Методи: бумеранг, блиц.</p> <p>Шакли: маъруза.</p> <p>Воситаси: компьютер, слайдлар, таркатма материаллар</p> <p>Усули: чизма, диаграмма, оғзаки топшириқлар.</p> <p>Назорат: тест, ёзма ва оғзаки савол-жавоб, суҳбат</p> <p>Баҳолаш: рейтинг тизимида.</p>	
Кутиладиган натижалар	Ўқитувчи	Талаба
	Белгиланган вақтда жуда кўп ахборотларни беришга, иш жараёнида чарчамасдан дарсга ижодий ёндошишга эришади.	Мавзунини тўлиқ ўзлаштиришга, тегишли таҳлилий усулларни ўрганишга муваффақ бўлади ва мустақил ишлашга тегишли топшириқлар олади.
Келгуси режалар (таҳлил ўзгаришлар)	Интерактив усулларда дарс ўтишга кўникма ҳосил қилиб борилади.	Мустақил ишлаш жараёнида тегишли топшириқлар бажариш кўникмасини эгаллаб боради.

«Дарсда янги мавзуни ўрганиш» босқичлари

1. Янги мавзу ва унинг режаси берилади.
2. Адабиётлар рўйхати берилади.
3. Янги материални тушунтириш, унинг аҳамиятига қисқача тўхталиш.
4. Талабалар диққатини жалб этиш.
5. Муаммоли вазият ҳосил қилиш. Ушбу мавзу бўйича «Инсон барча жонзотлардан улуғ ва мўтабар бўлиши учун унда қандай фазилат бўлиши керак, деган саволни кўйиш».
6. Янги мавзуни тушунтиришда ўқитувчининг жойи досканинг олдида талабаларга қараган ҳолда бўлиши лозим ва ўзини эркин тутиши керак.
7. Тушунтириш жараёнида ўқитувчи диққияси талабаларга мос бўлиши, керак жойда овозни кўтариш ва керак жойда алоҳида урғу бериш каби усуллардан фойдаланиши лозим. Тушунтириш тили раво ва соф адабий тилда бўлиши талаб этилади.
8. Янги мавзуни тушунтириш кетма-кетлиги намунавий ва ишчи дастурдаги талаблардан келиб чиқиб тузилган саволлар асосида амалга оширилади.
9. Тушунтириш жараёнида китоб ёки тарқатма материал билан ишлашга ҳам аҳамият берилади. Дарсликнинг имкон қадар дарсда бўлгани маъқул.
10. Доскадан албатта фойдаланиш керак.
11. Тушунтирилаётган мавзуни умумлаштириш.

Тушунтириш жараёнида эътибор қилиниши лозим бўлган жиҳатлар:

12. Мавзуни ўтган мавзу билан боғлаш.
13. ТСОни ишлатиш.
14. Предметлараро алоқани таъминлаш.
15. Талабаларнинг ёзиши ва ўқишини ташкил этишга имконият яратиш.
16. Ўтилаётган мавзунинг таъсири ва ўрганилиш даражасини текшириш. Бунда талабаларга саволлар бериб бориш.
17. Қисқа муддатли савол-жавоблар ўтказиб бориш. Масалан, «Яратган эгам иймонни инсоннинг қаерига жойлаштириш мумкин?». Сизлар қандай ўйлайсизлар? ва ҳ.к.
18. Дарсни зийраклик билан кузатиб бориш ва ундаги шовқинни босиш. Ҳар қандай ҳатти ҳаракатлар эътиборда бўлиш.
19. Талабалар жавобларига изоҳ бериш ёки тўлдириш, яхши жавобларни албатта рағбатлантириш.
20. Янги мавзуни мустақил ўрганиш ҳолатини ёки шароит яратилишини таъминлаш. Бу масалалар яна қайси адабиётларда ёритилганлигини таъкидлаш, газета ва телевиденияларда рукнлар, мавзуларнинг борлигини ҳам эслатиб ўтиш.

Мавзу: Комил инсоннинг шаклланишида илмнинг роли

Ушбу мавзудан дарс ўтишда «Бумеранг» технологиясидан фойдаланилади. Бу метод куйидаги кетма-кетликда амалга оширилади.

1. Мавзу бўйича тузилган режанинг жавоблари олдиндан тайёрланган бўлади ва шу материаллар гуруҳлардаги (мазкур мавзу бўйича 5 та гуруҳ тузилади) ҳар бир иштирокчига тарқатилади. Уларнинг ҳар бири маълум вақт давомида ўзларига тушган битта мавзуни алоҳида ўрганиб чиқади.

2. 5 та гуруҳлардаги талабалар тарқатилади ва янгидан яна 5 та гуруҳ ташкил қилинади. Кимнинг кимлар билан ўтириши, столнинг тартиб рақами ёзилган қоғозни ҳар бир талабанинг ўзи танлаши билан аниқланади.

3. Натижада олдинги гуруҳларда ўрганилган мавзунинг ҳаммаси, яъни 4 та савол бир жойга жамланади. Энди ҳар бир савол жамоа бўлиб ўрганилади. Чунки янгидан тузилган гуруҳда шу бешта саволнинг ҳаммаси мавжуд бўлади. Ҳар бир жамоанинг вакили ўзига тушган саволини гуруҳнинг бошқа аъзоларига тушунтириб беради.

4. Маълум вақтдан кейин гуруҳ аъзолари яна эски жойига қайтиб ўтиради. Энди қоғозлар, яъни тарқатма материаллар ҳаммасидан йиғиштириб олинади. Жамоа аъзоларининг қўлларидан ҳеч қандай материал қолмайди.

5. Жамоалардан сўраш бошланади. Бунда ҳар бир талаба балли:

-ҳар бир қўйилган саволга тўғри ва тўлиқ жавоб-3 балл.

-тўғри қўшимча қилганга-2 балл.

-реплика билан қўшимча қилганга-1 балл.

-шу савол бўйича ҳеч қандай ҳаракат қилмаганга -0 балл.

Гуруҳда бир киши, буни ўзлари танлайди, гуруҳдаги ҳар бир иштирокчи бўйича тўплаган балларни жамлаб, ҳисоблаб боради. Савол-жавоб тугагач умумий балл ҳисоблаб қўйилади. Ҳар бир гуруҳ етакчиси уни ёзма равишда (қанча балл тўпланганлигини эълон қилмасдан) тренер-ўқитувчига топширади.

6. Энди ҳар бир гуруҳ, шу мавзудан биттадан савол тузади ва гуруҳлар диққатига кетма-кет равишда ҳавола қилади. Бу саволга қолган гуруҳлар жавоб беришлари лозим. Ким тўғри жавоб берса унга 3 балл. Қолган гуруҳларга 0 балл берилади. Агар бирорта ҳам гуруҳ жавоб бермаса, саволни тузган гуруҳ ўзлари яхшилаб жавоб берса шу 3 баллни ўзларига ёзиб қўядилар. Бу бални гуруҳнинг олдинги умумий балига қўшиб қўйишади ва умумий балл бўйича гуруҳнинг билими баҳоланди.

7. Энди ушбу мавзу бўйича ҳар бир иштирокчи якка ҳолатда (индивидуал тарзда) баҳоланиши лозим. Бунинг учун уларнинг ҳар бирига шу ўзлари ўрганаётган мавзудан ёзма саволлар берилади ва қоғозда жавобига жой қолдирилади. Шу жойга ҳар бир талаба ўзининг тўғри жавобини ёзишлари лозим. Сўнгра ушбу қоғозлар жавоблар билан йиғиштириб олинади.

8. Ҳар бир саволнинг тўғри жавоби ёзилган варақ ўқитувчи томонидан олдиндан тайёрланиб қўйилган бўлади. Энди ҳар бир иштирокчининг жавобларини талабаларнинг ўзлари текшириб, қанчаси тўғри ёки нотўғри эканлигини белгилаб беради. Текшириш жараёнида бир гуруҳнинг жавобларини бошқа гуруҳ талабалари текширади.

9. Ҳар бир талабанинг умумий балини шкалада кўрсатилган меъзон асосида талабаларнинг ўзлари баҳолайди. Бу «Аъло», «Яхши», «Қониқарли» ва «Қониқарсиз», деб баҳоланади.

10. Дарс мустаҳкамланади ва умумлаштирилади. Унинг ютуқ ва камчиликлари таҳлил қилинади. Келгуси дарс учун тегишли топшириқ ва вазифалар шакллантирилади.

1. Жаҳл келса ақл кетади

Ақл билан жаҳл бир жойда жойлашганлиги учун бири кўпайса иккинчиси камаяди.

Ривоят қилишларича, Оллоҳ Одам алайҳиссаломнинг танасига жон киритиб уни инсон қиёфасига келтиргандан кейин, барча бошқа жонзотлардан фарқли, улуғ ва мўътабар қилиб яратиш учун унинг танасига ақл, иймон, виждон, илм ва мартабаларни киритиши лозим бўлган экан.

Энг аввало, одам танасига ақлни жойлаштириш лозим бўлибди. Яратган эгам ақлдан-сен нимасан деб сўраганда, ақл-мен бир маъбудаман, нима буюрсанг ўшани қиламан, одамнинг барча жонзотлардан афзаллиги ва улуғлигининг намоён қилиб тураман, деб жавоб берибди. Яратган эгам буни инсоннинг бошига жойлаштиришни буюрибди ва у инсоннинг бошига жойлашибди. Шу ҳолатдан хабар топиб қолган рангрўйи учган даҳшатли бир маъбуда жанжал қилиб,-Мен инсоннинг бошида бўлишим керак эди, деб даъво қилиб туриб, у инсоннинг бошига жойлашиб олибди. Бу жаҳл экан.

Қудратли инсоннинг кучи ўзи билан ўзи курашиб жаҳл келганда уни одамларга намоён қилмасдан, бартараф қила оладиган қудратга эга бўлишлигида. Агар инсон ҳаддан зиёд жаҳлли бўлса ақлли туғилсада, аҳмоқ бўлиб ўлади.

2. Ҳасадгўйдан иймон бўлмайди

Иккинчи навбатда, инсон танасида бўлиши лозим бўлган нарса иймон экан. Ундан Яратган эгам-сен нимасан деб сўраган экан, иймон-мен бир маъбудаман, инсонни сенга итоат қилдириб, сенинг борлигингни ҳамиша эслатиб, поклик ва адолатга ундаб тураман-

деган экан. Бундан Яратган эгам мамнун бўлиб уни инсоннинг қалбига жойлаштиришни буюрибди ва у инсон қалбига жойлашибди.

Бу воқеадан хабар топган бир қоп-қора маъбуда мен инсон қалбида бўлишим керак эди, деб ҳеч нарсага итоат қилмасдан ғолоён кўтарибди. Бу ҳасад экан. Яратган эгам унга ҳам инсон қалбидан жой берибди. Шундай қилиб, ҳасад ҳам инсон қалбига кириб олибди.

Қалбида ҳасад кўпайиб кетган одам ҳасадчи бўлади. Табиийки, ҳасад кўпайган қалбда иймон камаяди. Шу туфайли «Ҳасадчида иймон бўлмайди», деб бежиз айтилмайди. Инсоннинг қалбини ҳасад қамраб олган бўлса, у ҳасадчига айланса, афсус, иймонли туғилган инсон бу дунёдан бейймон ўтади.

3. Ҳасадгўйда иймон, иймонсизда виждон бўлмайди

Учинчи навбатда инсон танасига жойлаштирилиши лозим бўлган нарса виждон экан. Ундан Яратган сен нимасан деб сўраганда, Виждон-мен назоратчиман, сенинг буюрганларингни қилдириш учун ақлни ҳам, сенга итоат қилувчи, инсонни поклик ва адолатга ундовчи иймонни ҳам назорат қилиб тураман-дебди. Бундан мамнун бўлган Оллоҳ уни инсоннинг бошига ва қалбига жойлаштириш лозимлигини буюрибди. Лекин виждон жойлашадиган бошда жаҳл, қалбда ҳасад жойлашиб олганлиги туфайли, унга жуда озгина жой қолибди. Ниҳоят у жуда тикилиб, қисқагина жойга жойлашиб олибди.

Ақлнинг ва иймоннинг дўсти виждон инсоннинг бошига ва қалбига сиқилиб кирган маъбуда бўлиб, албатта жаҳл ва ҳасад кўпайса ўзини қўярга жой топа олмасдан қолар экан. Натижада жаҳли кўп ва ҳасадгўй одамда виждонга ўрин қолмайди. Шу туфайли «Ақлсизда виждон, виждонсизда иймон бўлмайди», деб бежиз айтилмаган бўлса керак. Жаҳлли ва ҳасадчи инсон ақлли, иймонли ва виждонли бўлиб туғилган бўлиши мумкин, аммо ёруғ дунёдан виждонсиз ўтиб кетиши тайин.

Инсоннинг кучи ўзи билан ўзи кураша олишида. Бунинг энг катта исботи-жаҳл келган уни одамларга намоён қилмасдан, бартараф қила оладиган қудратга эга бўлишлигида. Агар инсон ҳаддан зиёд жаҳлли ва ҳасадгўй бўлса, ақлли туғилсада, аҳмоқ бўлиб, иймонли туғилсада, иймонсиз бўлиб ўлиши мумкин.

4. Илминг зиёда, мартабанг улуг бўлсин

Инсон танасига жой бўладиганлардан тўртинчиси илм экан. Яратган эгам-сен нимасан деб сўраганда, илм-мен бир маъбудаман, сенинг қуролингман, инсонга нима керак бўлса ўргатиб тураман ва унинг яшаши учун тегишли шароит яратаман, унинг мушкулотларини осонлаштираман, деган экан. Сен ҳам инсон ҳаёти учун зарур экансан, аммо инсон танасида сени жойлаштиришга жой қолмади. Лекин сен инсондан узоқлашмасдан ёнида тур. Агар қайси инсонга керак бўлсанг сени эгаллаб олади ва танасига сингдиради, деб илмни инсоннинг ёнига қўйган экан.

Мен ҳамма инсон учун зарур бўлган, унинг инсонлигини намоён қиладиган барча фазилатларни киритдим, энди сени инсоннинг ўзига қолдирдим. Сен кимга керак бўлсанг сени меҳнат билан эгаллайди, дебди Яратган. Бироқ, инсон илмни бошига киритиш учун ундан жаҳлни ва қалбига киритиш учун эса, ундан ҳасадни ҳайдаб чиқаришлари лозим бўлибди. Буларни чиқариб, уларнинг ўрнига илмни киритиш учун мартаба кўмаклашадиган бўлибди. Шу туфайли инсон танасига кучли меҳнат туфайли илм билан мартаба ҳам бирга кирар экан. Агар инсон меҳнат қилиб, ўз қалби ва бошига билимни кирита олган бўлса, у саводсиз туғилишига қарамасдан бу ёруғ дунёни аллома бўлиб тарк этади.

5. Инсон ақлли, иймонли ва виждонли бўлиб туғилиши мумкин, аммо билимли ва мартабали бўлиб туғилмайди

Инсон туғилганда унинг танасида ақл, иймон ва виждон бўлади. Аммо, таъкидлаганидек, илмли ва мартабали бўлиб туғилмайди. Илм инсоннинг танасига жойлашган эмас, балки унинг ёнида, балки ундан узоқдадир. Шу туфайли инсон уни ўзининг бошига ва қалбига киритиши учун кўп меҳнат қилиниши, захмат чекилиши керак. Билим мартаба кўмагида бошдан жаҳлни, қалбдан ҳасадни ҳайдаб чиқарсагина уларнинг ўрнига кира олади. Инсон билимни бошидаги жаҳл ўрнига, қалбидаги ҳасад ўрнига

жойлаштириши мумкин. Акс ҳолда улар инсонни осонликча тарк этмайди. Бунга эришмоқ учун инсон кучли ва иродали бўлиши ҳамда тинимсиз меҳнат қилиши лозим.

Ҳақиқий олимлар ақлли, иймонли, виждонли ва илмли бўладилар. Шу хислатга эга кишилар юқори мартабага ҳам эга бўладилар. Улар машаққатли меҳнати билан танасини ҳасаддан ва жаҳлдан холи қила олади. Инсон қалбини ҳасад ва бошини жаҳл тарк этса у эзгуликларга бой бўлади. Жамиятга ҳам эзгулик уруғини сочади. Шу туфайли одамлар ўртасида «Битта олим чиқса юзта золим камаяди» деган мақол айтилиб юрилади.

Қани энди орамизда илмли одамлар, ҳақиқий олимлар кўпайса. Танамиздан жаҳлни ҳам, ҳасадни ҳам қувиб ҳайдасак. Комил жамиятнинг белгиларидан бири -ақлли одамлар илмли, виждонли одамлар иймонли бўлишади.

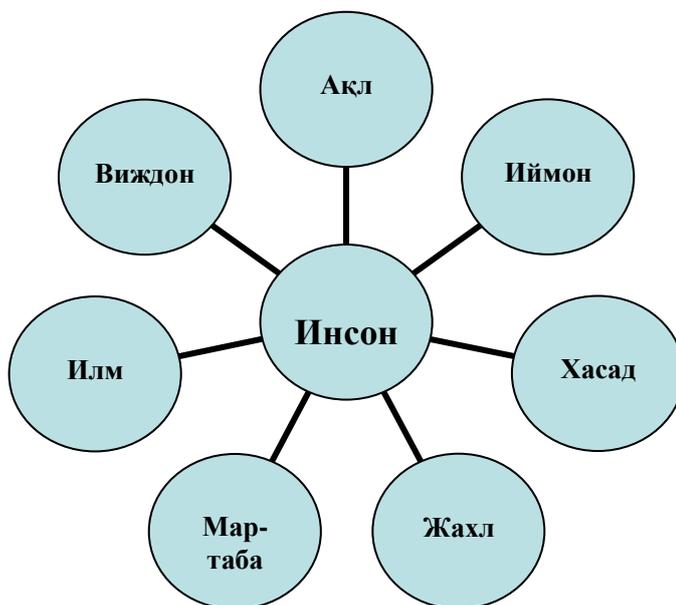
Мавзу бўйича талабаларнинг билиши лозим бўлган саволлар

Билиши лозим бўлган саволлар	Берилган саволларнинг мазмуни
Одам танасига нималарни киритиш лозим бўлган?	
Яратган эгам ақлни нима учун инсоннинг бошига киритибди?	
Инсон қалбига яна нима жойлашиб олган?	
Ақлли бўлиб туғилган одам аҳмоқ бўлиб ўлиши мумкинми?	
Инсоннинг қалбига нималар жойлашган?	
Инсон қачон ҳасадгўйга айланади?	
Нима учун виждон икки жойга жойлаштирилган?	
Инсон кўчилиги нима билан ўлчанади?	
Нима учун илм инсоннинг танасига кирмади?	
Яратган эгам Инсоннинг ўзи эгаллаши учун танага киритмаган фазилатлар нималар?	
Илмнинг дўсти нима?	
Инсон қандай хислатлар билан туғилади ва нимага ўз меҳнати ила эришади?	
Ҳақиқий олимларда қанақа хислатлар бўлади?	
Қандай кишилар эзгуликка бой бўлади?	
Комил жамиятнинг белгилари нимада?	

Ўрганилган мавзу бўйича талабаларнинг билиши лозим бўлган саволларнинг жавоблари

Билиши лозим бўлган саволлар	Берилган саволларнинг жавоблари
Одам танасига нималарни киритиш лозим бўлган?	Ақл, иймон, виждон, илм ва мартабани.
Яратган эгам ақлни нима учун инсоннинг бошига киритибди?	Одамнинг барча жонзотлардан афзаллиги ва улуғлигини намоён қилиб туриш учун.
Инсон қалбига яна нима жойлашиб олган?	Жанжалкаш жаҳл.
Ақлли бўлиб туғилган одам аҳмоқ бўлиб ўлиши мумкинми?	Мумкин, қачонки у жаҳлга эрк бериб, ақлни бошидан ҳайдаб чиқарса.
Инсоннинг қалбига нималар жойлашган?	Иймон ва ҳасад.

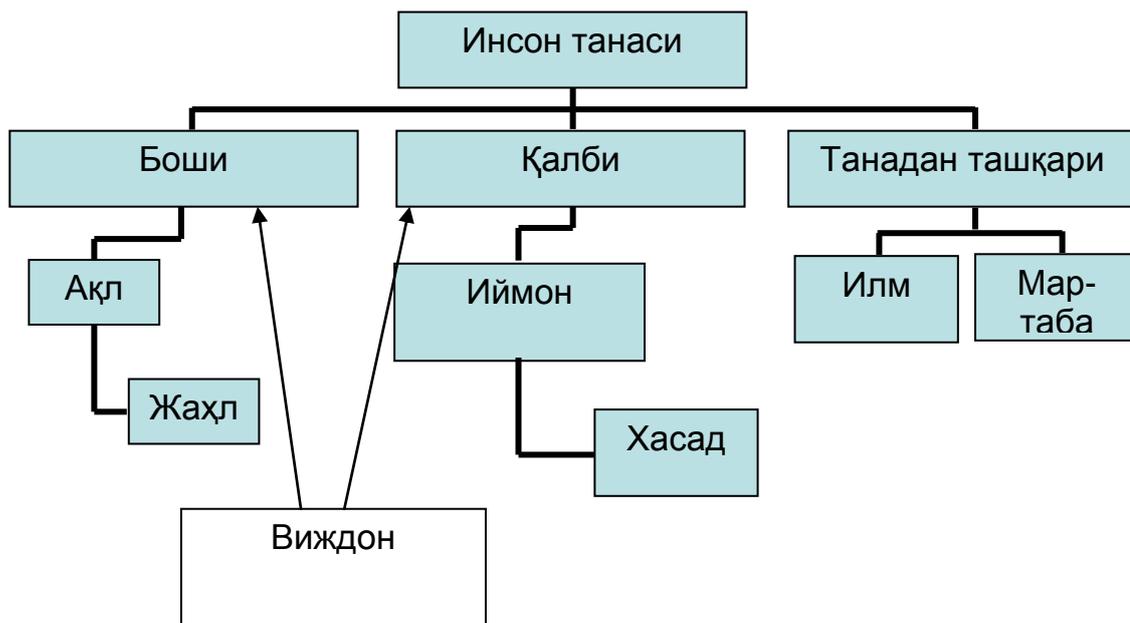
Инсон қачон ҳасадгўйга айланади?	Қалбида иймонга нисбатан ҳасад кўпайиб кетса. Ҳасадгўйлар иймонли туғилиб, бейймон ўтиб кетадилар.
Нима учун виждон икки жойга жойлаштирилган?	Унинг назоратчилиги, ақл ва иймонга дўстлиги учун.
Инсон кўчилиги нима билан ўлчанади?	Ўзи билан ўзи курашиб ўзини енгиши билан.
Нима учун илм инсоннинг танасига кирмади?	Чунки инсоннинг қалбини ҳасад, бошини жаҳл эгаллаб олган эди. Инсоннинг танасида буларни жойлаштиришга жой қолмаган эди.
Яратган эгам Инсоннинг ўзи эгаллаши учун танага киритмаган фазилатлар нималар?	Илм ва мартаба. Булар инсоннинг машаққатли меҳнати билан эгалланади.
Илмнинг дўсти нима?	Мартаба.
Инсон қандай хислатлар билан туғилади ва нимага ўз меҳнати ила эришади?	Инсон ақл, иймон ва виждон билан туғилади, аммо, илмли ва мартабали бўлиб туғилмайди. Илм ва мартабага меҳнат билан эришади.
Ҳақиқий олимларда қанақа хислатлар бўлади?	Ҳақиқий олимлар ақлли, иймонли, виждонли ва илмли бўладилар.
Қандай кишилар эзгуликка бой бўлади?	Инсон қалбида ҳасад ва бошида жаҳл бўлмаса, улар эзгуликларга бой бўлади.
Комил жамиятнинг белгилари нимада?	Ақлли одамларнинг илмли, виждонли одамларнинг иймонли бўлиши.

1-чизма.
танасидан жой

бўлган фазилатлар манбалари

Одамнинг
олиши мумкин

2-чизма. Инсоннинг боши ва қалбида жойлашган нарсалар.

4. Эгаллаган билимларни текшириш ва баҳолаш

Эгаллаган билимларни текшириш ва баҳолаш бўйича ўқитувчи-тренернинг амалга ошириши лозим бўлган жараёнлар

ТАРТИБИ

1. Талабалар билимини баҳолаш учун тайёрланган саволлар ҳамма талабаларга тарқатилади.
2. Уларга жавоб бериш учун (масалан, 2 минут) вақт берилади.
3. Берилган савол варақлари йиғиштириб олинади ва шу жараёнда талабалардан оғзаки ҳам сўралади ва фронтал сўров ўтказилади.
4. Ҳамма варақлар йиғиштириб олингач, жавоблар олдиндан ечиб қўйилган саволлар билан солиштирилиб уларнинг тўғрилиги текширилади.
5. Саволларга жавоблар йиғиштириб олингандан кейин, уларнинг тайёр жавоблари доскага илиниб қўйилади ёки саволларга жавоблар тайёр бўлгандан кейин, уларни йиғиштириб олмасдан олдин тайёр жавоблар доскага илинади. Ҳар бир талаба ўзларининг билимларини ўзлари текшириб борадилар ва баҳолайдилар.
6. Саволларнинг натижаси баҳоланади. Баҳо беш баллик тизимда амалга оширилади:
 - ҳар бир тўғри жавоб 0,33 баллни ташкил қилади;
 - агар талаба 15 та саволдан 10 та саволга тўғри жавоб берган бўлса унинг баҳоси 3,3 ни ташкил қилади;
 - баҳолашда рақамлар амалдаги тартиб бўйича яхлитланиб олинади. Масалан, 10 та тўғри жавоб топган талабанинг баҳоси 3 ни ташкил қилади.
 - ўқитувчи талабалар жавобларига албатта муносабат билдиришлари лозим. Юқори баҳо олганларни рағбатлантириш ва кам баҳо олганларга танбеҳ бермасдан, уларни ўқишга даъват этиш;
7. Оғзаки ва ёзма саволларга жавоблар умумлаштирилади.

Талабалар билимини баҳолашда «Блиц-сўров» технологиясидан фойдаланиш.

Мавзу бўйича берилган саволлар

Саволлар	Жавоблар
1. Одам танасига киритиладиган ақл, унинг қаерига жойлаштирилган.	

2. Одам танасида ақл билан яна нима биргаликда жойлашишга талашган?	
3. Яратган эгам Инсоннинг қалбига нимани жойлаштиришни буюрган?	
4. Инсоннинг қалбига кириб қолган салбий нарса бу нима?	
5. Инсоннинг танасида виждон қаерларда қўним топган?	
6. Инсон қалбида қандай жараён содир бўлса ҳасадгўйга айланади?	
7. Нима учун виждон икки жойга жойлаштирилган?	
8. Яратган эгам нима учун илмни инсоннинг танасига киритмади?	
9. Яратган эгам инсоннинг ўзи эгаллаши учун танага киритмаган фазилатлар нималар?	
10. Илмнинг дўсти нима?	
11. Инсон ҳаёти давомида нималарга ўз меҳнати билан эришади?	
12. Ҳақиқий олимлар қалбида қанақа хислатлар кўп бўлади?	
13. Ҳақиқий олимлар қалбида қанақа хислатлар кам бўлади?	
14. Қанақа кишилар эзгуликка бой бўлади?	
15. Ақлли одамлар илмли, виждонли одамлар иймонли бўлса бу ниманинг белгиси?	

Мавзу бўйича берилган саволлар

Саволлар	Жавоблар
1. Одам танасига киритиладиган ақл, унинг қаерига жойлаштирилган?	Бошига
2. Одам танасида ақл билан яна нима биргаликда жойлашишга талашган?	Жаҳл
3. Яратган эгам Инсоннинг қалбига нимани жойлаштиришни буюрган?	Иймонни
4. Инсоннинг қалбига кириб қолган салбий нарса бу нима?	Ҳасад
5. Инсоннинг танасида виждон қаерларда қўним топган?	Бошида ва қалбида
6. Инсон қалбида қандай жараён содир бўлса ҳасадгўйга айланади?	Иймон камайса
7. Нима учун виждон икки жойга жойлаштирилган?	Назоратчилиги учун
8. Яратган эгам нима учун илмни инсоннинг танасига киритмади?	Жой қолмади
9. Яратган эгам инсоннинг ўзи эгаллаши учун танага киритмаган фазилатлар нималар?	Илм, мартаба
10. Илмнинг дўсти нима?	Мартаба
11. Инсон ҳаёти давомида нималарга ўз меҳнати билан эришади?	Илм ва мартаба
12. Ҳақиқий олимлар қалбида қанақа хислатлар кўп бўлади?	Иймон ва билим
13. Ҳақиқий олимлар қалбида қанақа хислатлар	Ҳасад

кам бўлади?	
14. Қанақа кишилар эзгуликка бой бўлади?	Танасидаги ҳасад ва жаҳл кам бўлса
15. Ақлли одамлар илмли, виждонли одамлар иймонли бўлса бу ниманинг белгиси?	Комил жамиятнинг

Талабалар билимини баҳолашнинг рейтинг усули

Ушбу берилган 15 та саволларнинг ҳаммаси рейтинг асосида 100 баллик тизимда баҳоланади. Талабанинг умумий тўплаган бали 15 га бўлинади ва ўртача балл аниқланади. Бу талабанинг шу мавзу бўйича эгаллаган бали ҳисобланади. Масалан, талаба шу 15 та савол бўйича 1275 балл тўплади. У ҳолда талабанинг ўртача тўплаган бали 85 ни ташкил қилади.

$$(1275/15=85)$$

Буни амалга ошириш технологиясида ҳам талаба, ҳам ўқитувчи иштирок этадилар. Ўқитувчи ўқув дастури асосида талабалар билиши лозим бўлган саволлар ва уларнинг жавобларини олдиндан ёзиб қўйган бўлади. Талабаларнинг ўзларини солиштириб кўрадилар ва бир-бирини ўзлари баҳолайдилар. Сўнгра ўқитувчи қўйилган балларни синчковлик билан текшириб кўради. Бу билан ўқитувчи талабаларнинг ҳалол ва виждонан ёндашганлигини ҳам баҳолайди. Натижалар тегишли тарзда расмийлаштирилади ва талабаларга ошкор этилади.

Эгалланган билимларни янада мустаҳкамлаш ва талабаларда мустақил ишлаш кўникмасини шакллантириш мақсадида уйга вазифа бериш ва уй вазифасини бажаришга тайёрлаш бўйича ўқитувчи тренернинг амалга ошириши лозим бўлган жараёнлар

ТАРТИБИ

Талабанинг эгалланган билимларни янада мустаҳкамлаш ва уларда мустақил ишлаш кўникмасини шакллантириш мақсадида уйга вазифа берилади.

1. Уйга бериладиган вазифа аниқ бўлиши лозим. Бунда:

- саволлар аниқ;
- шу саволларга жавобларни қаердан топиш;
- адабиётлар аниқ кўрсатилиши мақсадга мувофиқ.

2. Бажариш шакли ҳам аниқ бўлиши тақозо этилади:

- реферат тайёрлаш;
- конспект қилиш;
- масалани ечиш;
- бирорта тадбир ишлаб чиқиш;
- бошқарув қарорларини қабул қилиш ва ҳ.қ.

3. Олдиндан талабалар нима учун баҳо олишини билишлари керак. Шу туфайли уларнинг бажарган ишлари қандай баҳоланиш қандай баҳоланишини ҳам айтиб ўтиш мақсадга мувофиқдир.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Karimov I.A. “Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, O‘zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo‘llari va choralari”. T.: O‘zbekiston., 2009.-56 b.
 2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimovning “Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, O‘zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo‘llari va choralari” nomli asarini o‘rganish bo‘yicha o‘quv qo‘llanma. Tuzuvchilar: B.Yu.Xodiyev, A.Sh.Bekmurodov, U.V.G‘ofurov, B.K.Tuxliyev.-T.: Iqtisodiyot, 2009.-120 b
 3. G.Ochilova, G.Musaxanova, Sh.Tojiyeva. «Pedagogika» Ma‘ruzalar
 4. matni. 2006y.7 – 17 b.
 5. I.P.Podlasiy. “Pedagogika”. 1 – chast, M,Vlados. 2003.10 – 30 betlar.
 6. N.Xo‘jayev va boshqalar Ta‘lim nazariyasi (o‘quv qo‘llanma) T., 2003 y.
 7. www.thelearningweb.net. Ta‘lim tarmog‘i.
-
1. Abulxanova K.A. i dr. Psixologiya i pedagogika. – M.: «Sovershenstvo», 1998. – 320 s.
 2. Inog‘omov R., Toshmurodova Q. Pedagogika fani XXI asrda. - T.: “Yangi asr avlodi” nashriyoti, 2000.
 3. Karimova V.M., Akramova F.A. Psixologiya. Ma‘ruzalar matni. – T., 2005.
 4. Klimov Ye.A. Osnovy psixologii. – M., 1998.
 5. Nemov R.S. Psixologiya. V 3-x kn. – M., 1998.
 6. Podlasiy I.P. Pedagogika. Novyy kurs v 2-x kn. – M.: Vlados, 1999.
 7. Psixologo-pedagogicheskiy slovar dlya uchiteley i rukovoditeley obshchey obrazovatelnykh uchrejeniy. – Rostov –na – Donu: Feniks, 1998.
 8. Hayitov O.E. Lutfullayeva N.X. Psixodiagnostika va amaliy psixologiya. Ma‘ruzalar matni to‘plami. – T., 2005.
 9. Abdullayeva R.M., Raxmonov A. Shaxsning kasbiy faoliyati uchun zarur bo‘lgan psixologik xususiyatlarni aniqlash usullari. – T, 2001.
 10. www.redagog.uz
 11. Abulxanova K.A. i dr. Psixologiya i pedagogika. – M.: «Sovershenstvo», 1998. – 320 s.
 12. Inog‘omov R., Toshmurodova Q. Pedagogika fani XXI asrda. - T.: “Yangi asr avlodi” nashriyoti, 2000.
 13. Karimova V.M., Akramova F.A. Psixologiya. Ma‘ruzalar matni. – T., 2005.
 14. Klimov Ye.A. Osnovy psixologii. – M., 1998.
 15. G‘oziyev E.G. Toshimov R. Menejment psixologiyasi. T-2001
 16. G‘oziyev E.G. Muomala psixologiyasi. T-2001.
 17. Vospitay svoeyego lidera, kak naxodit, razvivat i uderjivat v organizasii talantlivykh rukovoditeley. \ Per. s angl.-M.: Izdatelskiy dom “Vilyams”, 2002.- 416 s.

Дидатик уйинларни турлари.

- 1. Психотехник уйинлар. Бу гуруҳ воқеликли имитация қилишга эмас, балки биринчи галда талабанинг хотирасини, диктатини, тасаввурини, фикрлаш рефлексини, малака ҳамда куникмаларини ривожлантиришга қаратилган уйинлардир. Улар талабаларни қобилиятларини очиб ва ривожлантиришга қаратилган. Уларга қуйидагиларни қиритиш мумкин: Фикрлашга ургатувчи психотехник уйинлар (органайзерлар), ролли уйинлар, ишбилармон уйинлар.

«Венн» Диаграммаси

- 2 объектни, тушунчани, ғояни, ҳодисани таққослаш фаолиятини ташкил этиш жараёнида ишлатилади.

ФИКР.МУЛОҲАЗА.ИСБОТ

• ФСМУ

- Ф – Фикрингизни баён этиш
- С – Фикрингизни баёнига сабаб қўраш
- М – Фикрингизга мисол келтириш
- У – Фикрларингизни умумлаштириш, хулосалаш

Fe'l zamonlari

- O'tgan zamon
- Hozirgi zamon
- Kelasi zamon

- Nima qildi?
- Nima qilyapti?
- Nima qilmoqchi?

FE'L NISBATLARI

Aniq nisbat

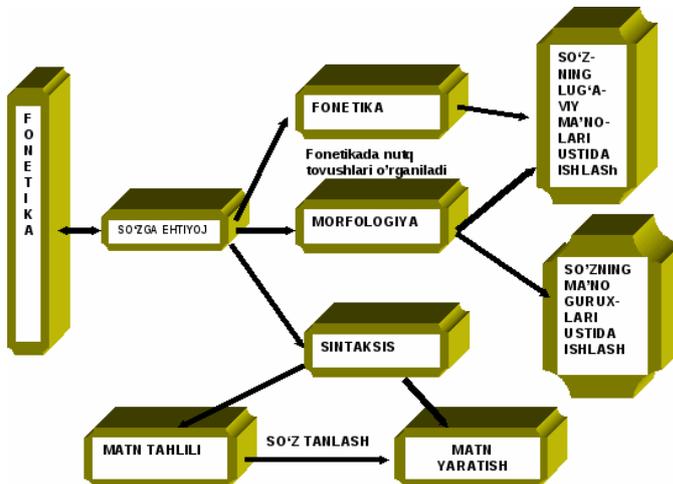
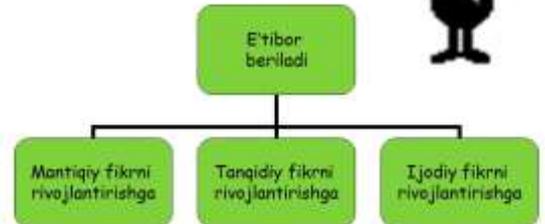
O'zlik nisbat

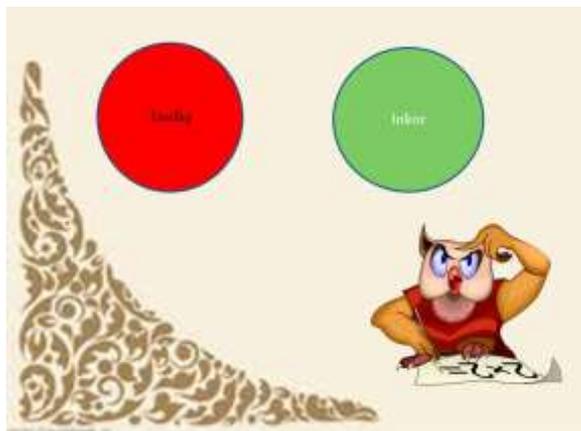
Majhul nisbat

Ortlirma nisbat

Birgalk nisbat

Fikrlash tarbiyasi:

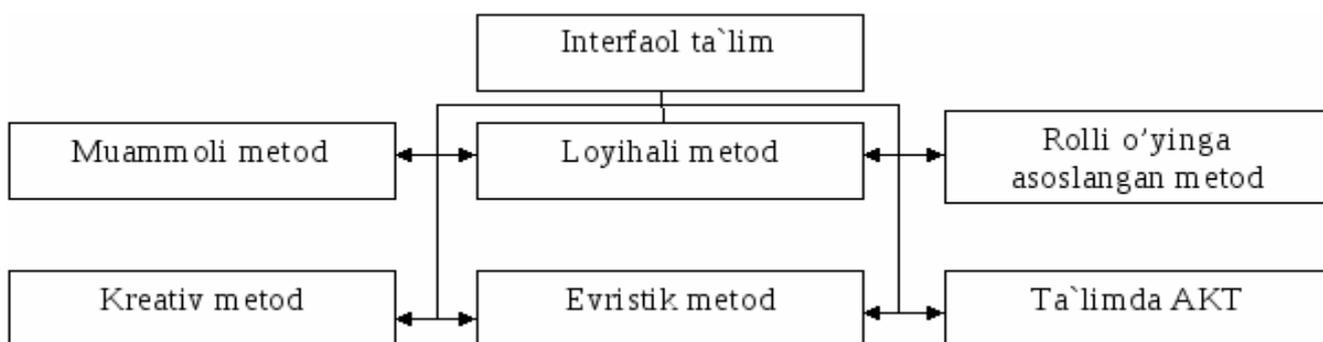

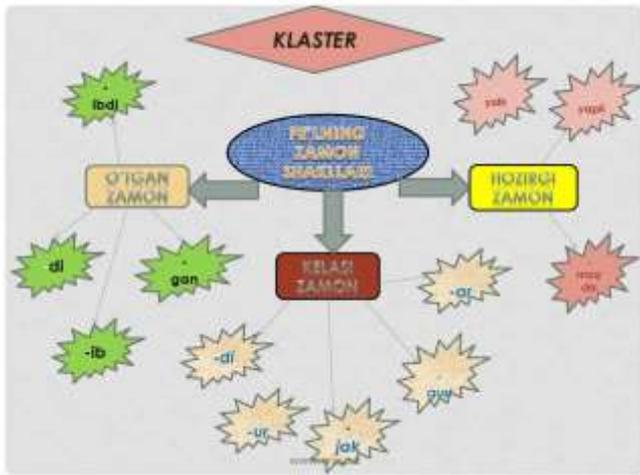
ИНСЕРТ жадвали

Биламан	Мен учун янгилик	Мени таъбир қилди

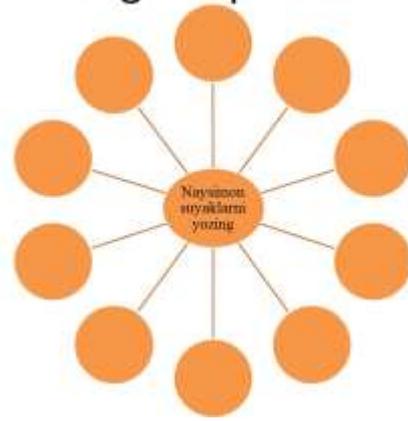
«Qora quti» metodi

- O' quvchilarni 6ta guruhga bo'lamiz. Har bir guruhga bittadan topshiriq beramiz. Qaysi guruh topshiriqni aniq va to'g'ri bajarsa u guruhdan bir kishi o'qituvchi vazifasini bajaradi. "o'qituvchi" har bir guruhga berilgan so'zlarga o'ntadan misol yozishni buyiradi. Bu jarayon o'qituvchi tomonidan ham sinchkovlik bilan kuzatib boriladi.

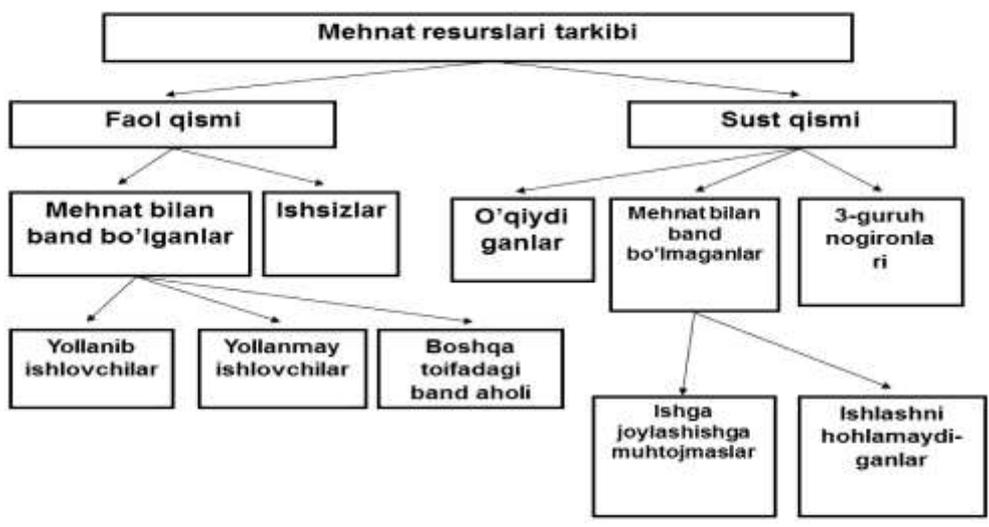

Kungaboqar usuli

3.1.1. Maqaladagi morfemalar klasterlariga o'z klaster arxanalarini

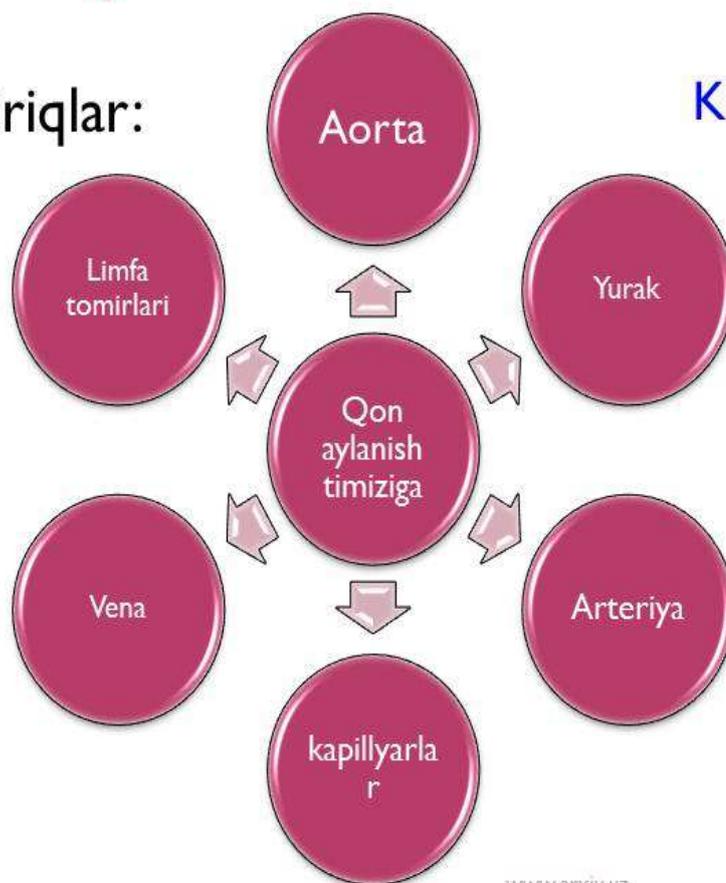

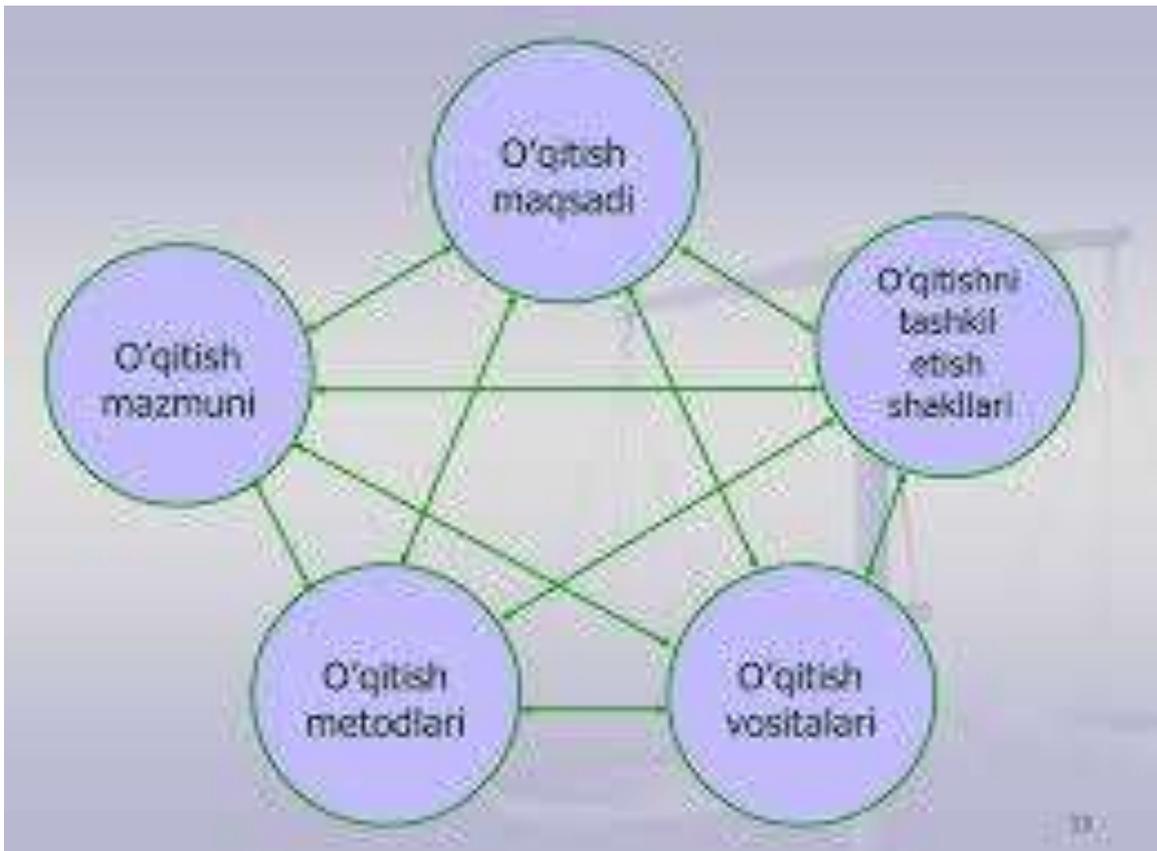

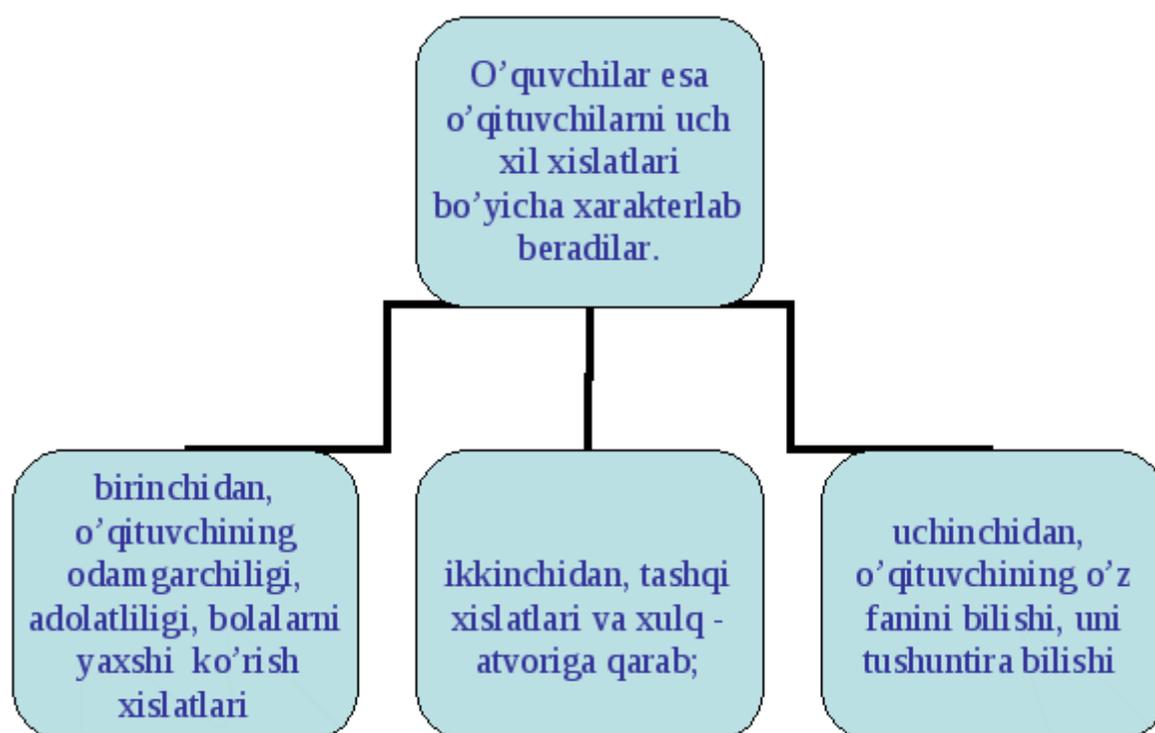
Mustaqil ishlash metodi

Topshiriqlar:

Klaster

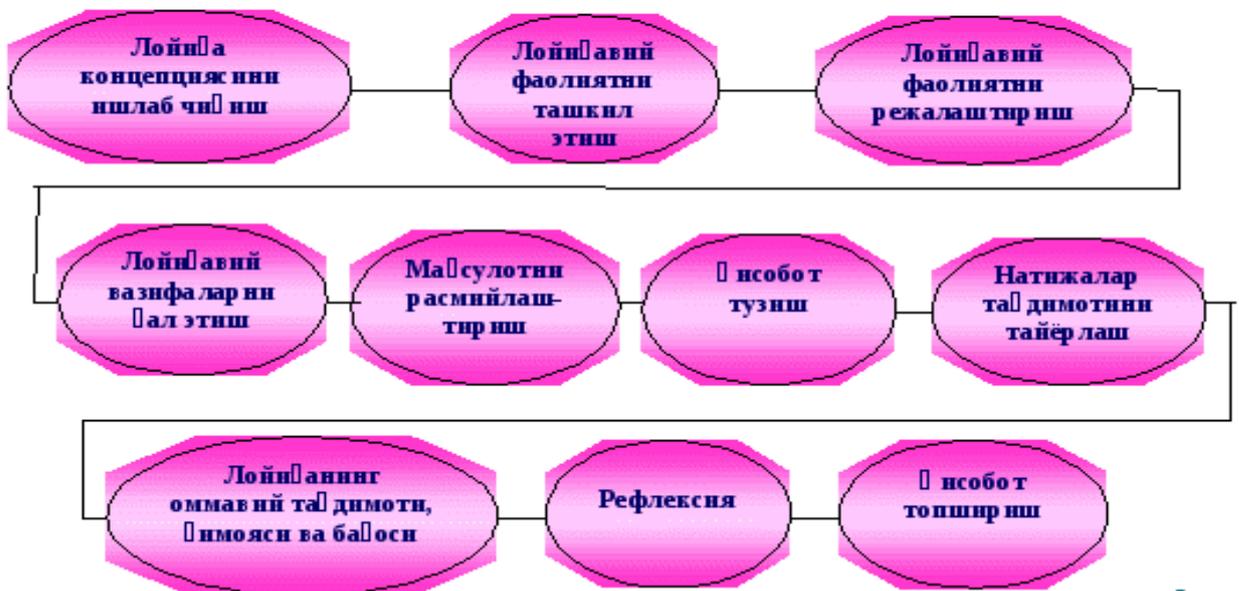

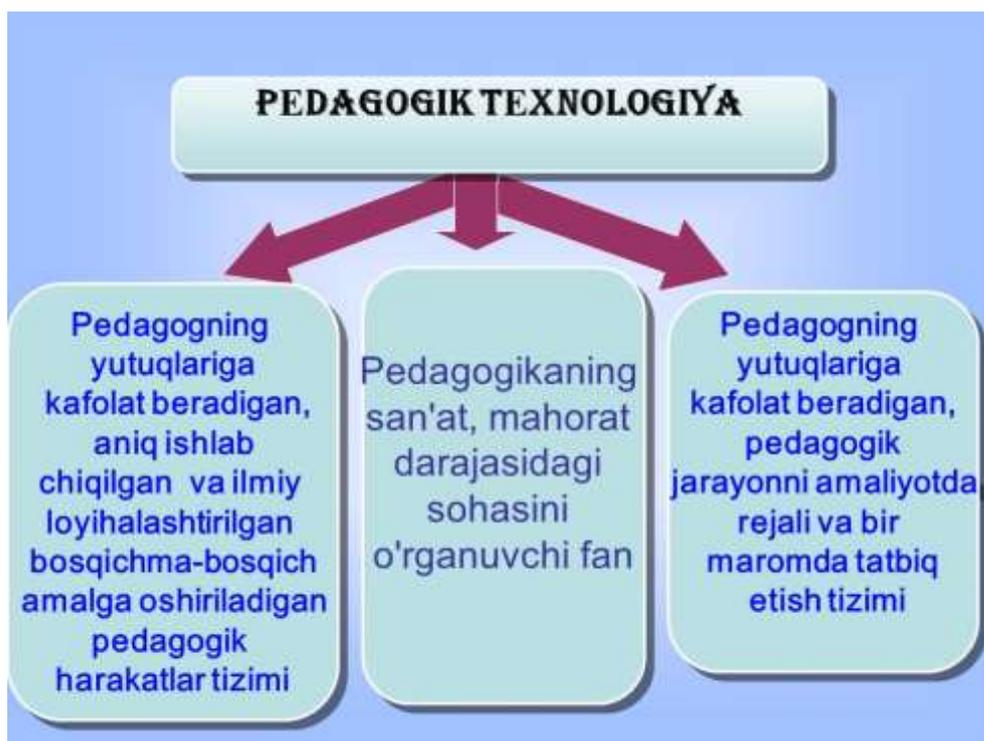
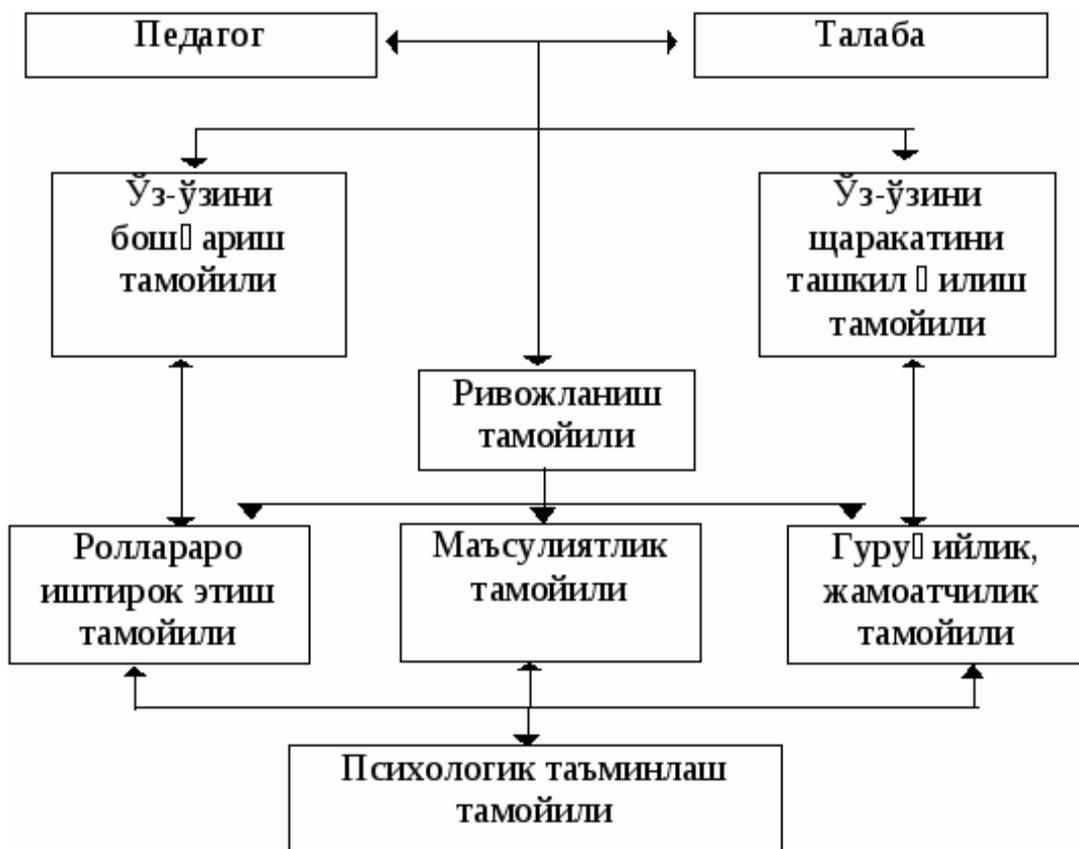

Ўқув лойиҳавий фаолият: тузилиши ва мазмуни

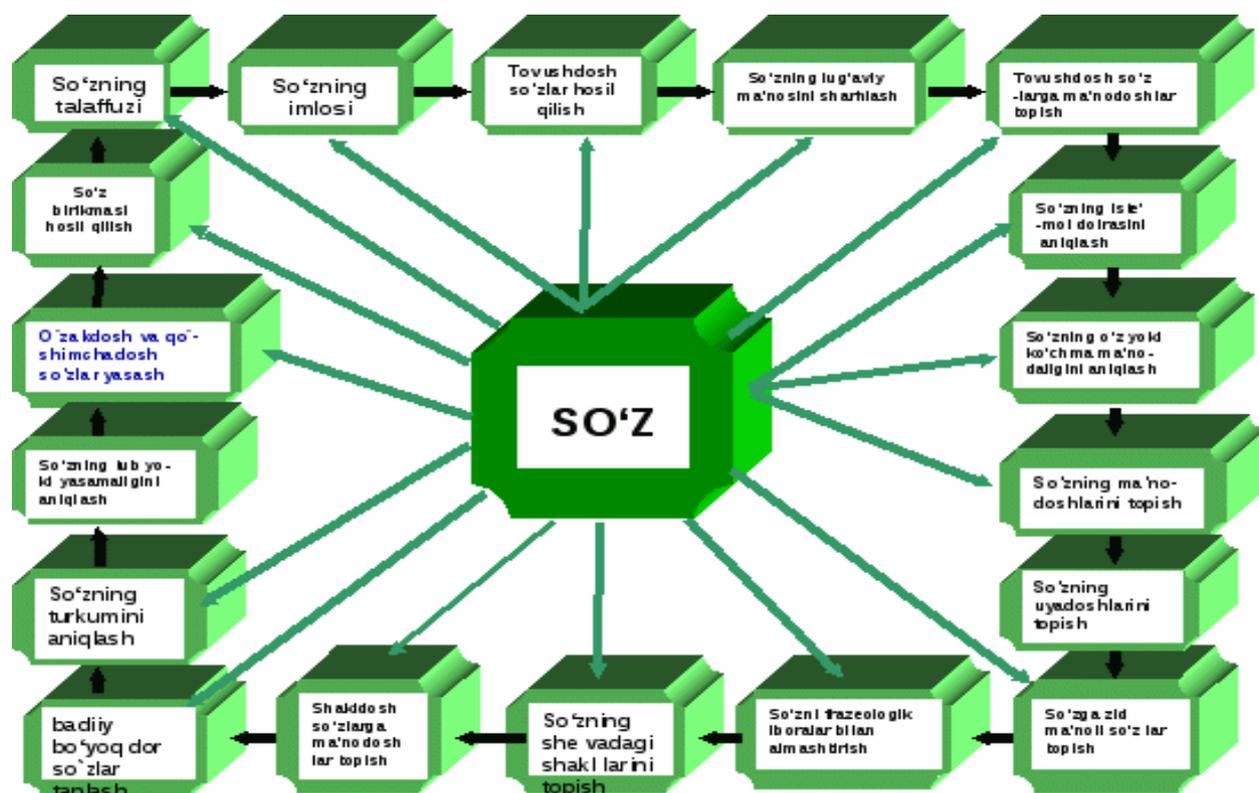

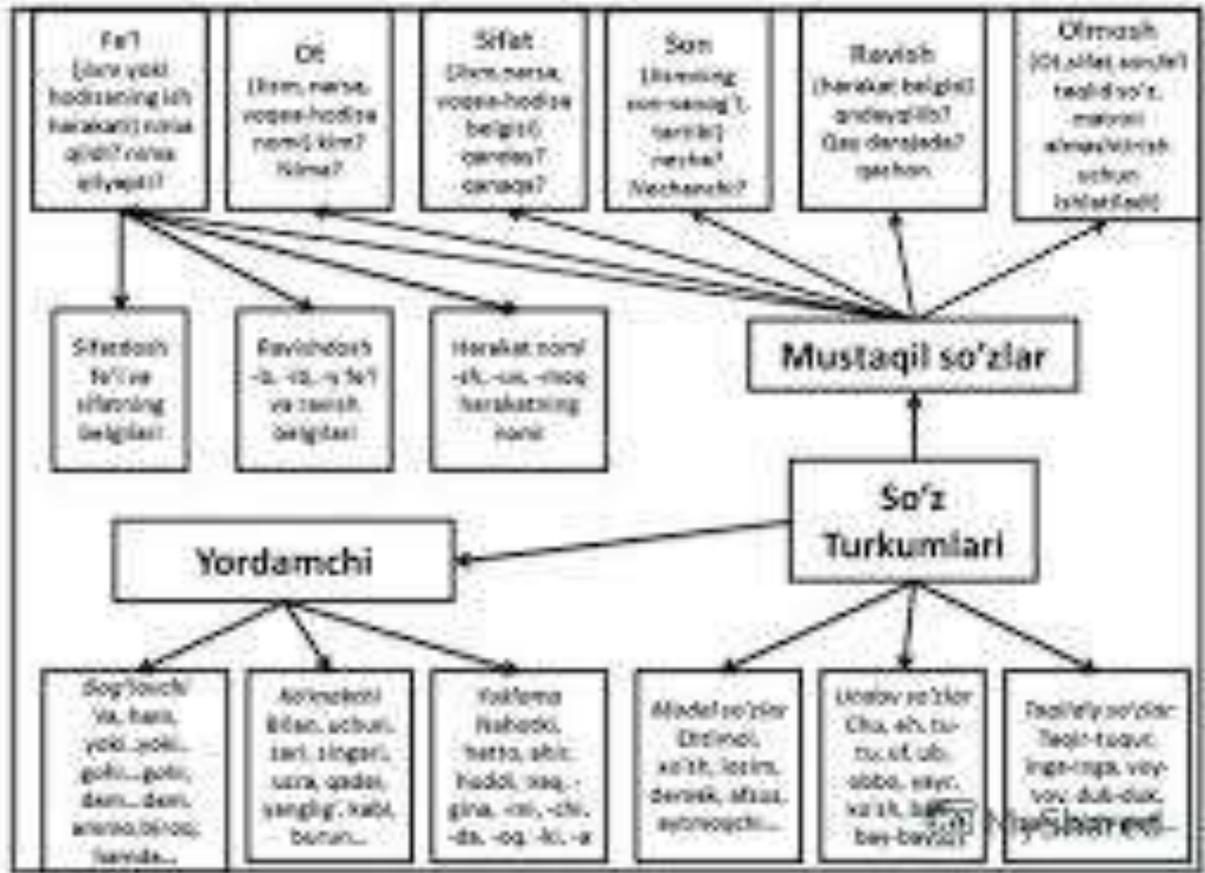
SWOT -таҳлили

	Strengths	Weakness
<ul style="list-style-type: none"> • S-кучли томони • W- кучсиз томони • O- имкониятлари • T- хавф-хатар 	Opportu- nities	Threats

«3/3» («4/4», «5/5», ...) metodi

- Morfologiya kursini yakunlashga doir mashqlar bajarish.
- Avval sinfni 3ga bo`lib olamiz.
- I. Birinchi guruh- morfologik birliklarni topadi;
- II. Ikkinchi guruh- morfologik birliklarning ma'nosini izohlaydi;
- III. Uchinchi guruh- har bir morfologik birlikka kamida 2tadan misol aytadi.
- Bu mashqni bajarish uchun 15 daqiqa vaqt ajratiladi. Morfologiya bo`limiga oid tushunchalarni ajratib, ularning ma'nosini sharhlang.

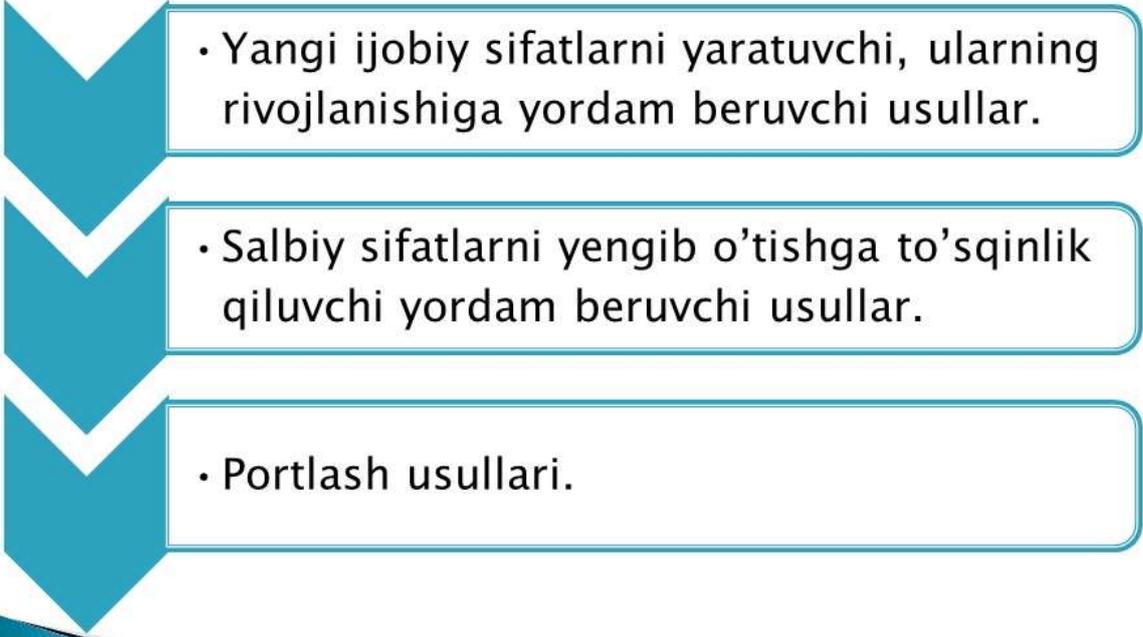

«Венн» Диаграммаси

- 2 объектни, тушунчани, ғояни, ходисани таққослаш фаолиятини ташкил этиш жараёнида ишлатилади.

Pedagogik ta'sir ko'rsatish usullari:

- Yangi ijobiy sifatlarni yaratuvchi, ularning rivojlanishiga yordam beruvchi usullar.

- Salbiy sifatlarni yengib o'tishga to'sqinlik qiluvchi yordam beruvchi usullar.

- Portlash usullari.